

HØRINGSUTKAST

Byfjellene Vest

Lyderhorn -
Damsgårdsfjellet - Kanadaskogen

BERGEN KOMMUNE
BYUTVIKLING

INNHold, SAMMENDRAG	1
1 INNLEDNING	4
1.1 Planarbeid for byfjellene vest, formell forankring	4
1.2 Forvaltningsplaner for byfjellene	4
1.3 Hva forvaltningsplan for byfjellene vest tar opp	5
1.4 Visjoner og mål	5
1.5 Planområdet, planform og organisering	6
1.5.1 Planområdet.....	6
1.5.2 Planform.....	6
1.5.3 Organisering.....	6
2 NATUR, LANDSKAP OG KULTURMINNER	8
2.1 Naturkvaliteter i byfjellene vest	8
2.1.1 Kanadaskogen.....	8
2.1.2 Damsgårdsfjellet	10
2.1.3 Lyderhorn med Kvarven.....	11
2.1.4 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	11
2.2 Landskap, kulturlandskap og kulturminner	11
2.2.1 Landskap.....	11
2.2.2 Kulturlandskap og kulturminner	12
2.2.3 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	14
3 AKTØRER OG EIENDOMSFORHOLD	16
3.1 Eiendomsforhold	16
3.2 Aktører	16
4 BRUKERINTERESSER	20
4.1 Friluftsliv	20
4.2 Idrett og andre friluftaktiviteter	22
4.3 Skoler og barnehager	24
4.4 Jakt og fiske	24
4.4.1 Jakt.....	24
4.4.2 Fiske.....	24
4.5 Skogsdrift	26
4.6 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak	26

5	FERDSEL	28
5.1	Atkomst	28
5.1.1	Innfallsporter.....	28
5.1.2	Informasjon.....	28
5.1.3	Kollektivtransport.....	29
5.1.4	Parkering.....	29
5.1.5	Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	29
5.2	Turveier og stier	29
5.2.1	Turveier.....	29
5.2.2	Stier.....	30
5.2.3	Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	30
6	AKTIVITETSOMRÅDER	32
6.1	Tenebekk (Tenebekktjørn friluftsområde)	32
6.1.1	Eierforhold og forvaltning.....	32
6.1.2	Dagens bruk.....	33
6.1.3	Brukskonflikter.....	33
6.1.4	Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	33
6.2	Kvarven (Friluftsområde)	36
6.2.1	Eierforhold og forvaltning.....	36
6.2.2	Dagens bruk.....	36
6.2.3	Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	36
6.3	Nordnæsdalen	38
6.3.1	Eierforhold og forvaltning.....	38
6.3.2	Dagens bruk.....	38
6.3.3	Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.....	38
7	HOVEDUTFORDRINGER OG FREMTIDIG FORVALTNING	40
7.1	Hovedutfordringer	40
7.2	Byfjellsgrensen	41
7.2.1	Prinsipper for trekking av byfjellsgrensen.....	41
7.2.2	Konfliktområder og forslag til byfjellsgrense.....	42
7.3	Soneinndeling	44
7.4	Retningslinjer og bestemmelser	45
7.4.1	Differensierte retningslinjer.....	45
7.4.2	Differensierte bestemmelser for Tenebekktjørna (fig).....	49
VEDLEGG		53
Vedlegg nr. 1	Kart m/ detaljering av foreslått byfjellsgrense.	
Vedlegg nr. 2	Aktuelle administrative og fysiske oppfølgingsoppgaver	
Vedlegg nr. 3	Leieavtale mellom Bergen kommune og Dyno Nobel ASA.	
Vedlegg nr. 4	Avtale om bruksrett mellom forsvaret og Laksevåg kulturhistoriske forening.	
Vedlegg nr. 5	Avtale om bruksrett mellom forsvaret og Bergen og Omland Friluftsråd.	
LITTERATUR		63

SAMMENDRAG

Forvaltningsplan for Byfjellene Vest omfatter områdene Lyderhorn med Kvarven, Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen. Denne planen er en videreføring av arbeidet med forvaltningsplaner for byfjellene (kap. 1).

Planen beskriver Byfjellene Vest m.h.t. natur (kap. 2), landskap (kap. 2), kulturminner (kap. 2), aktører (kap. 3), eiendomsforhold (kap. 3), brukerinteresser (kap. 4) og ferdsel (kap. 5). I forkant av planarbeidet ble det foretatt grundige registreringer innenfor flere av temaene som planen omhandler.

Områdene ved Tenebekktjørna og Kvarven er områder som er tilrettelagt for stor aktivitet, og disse områdene beskrives grundig i kapittel 6. Kapittel 7 omhandler hovedutfordringer og fremtidig forvaltning av Byfjellene Vest.

Kanadaskogen er spesielt viktig for biologisk mangfold, men også deler av Damsgårdsfjellet og Lyderhorn med Kvarven er lokalt viktige områder for biologisk mangfold. De fleste kulturminnene i Byfjellene Vest ligger i eller langs randsonen til dagens bebyggelse. Den største trusselen mot kulturminnene i området er gjengroing.

Byfjellene Vest er viktig for friluftslivet, spesielt for dem som bor i Laksevåg og Fyllingsdalen. Hovedstier, skilt og informasjonstavler er preget av stor slitasje og vedlikeholdsbehovet er stort. Behovet for nye turveier er i hovedsak lokalisert til randsonen mellom bebyggelsen og byfjellene.

I områdene ved Tenebekktjørna og Kvarven er det stor aktivitet, og planen definerer disse områdene som aktivitetsområder. En rekke tilretteleggingstiltak for friluftsliv er utført, men fremdeles er det potensiale for å gjøre områdene mer attraktive for turbruk og mer anvendelige som utearealer for skoler og barnehager i undervisningssammenheng.

Planen trekker opp følgende fire hovedutfordringer:

- Ivareta det biologiske mangfoldet i byfjellene vest.
- Ivareta kulturminnene i byfjellene vest.
- Ivareta byfjellene vest som rekreasjonsområde.
- Øke bruken av byfjellene vest for rekreasjon og som undervisningsarena.

For å møte disse utfordringene foreslås det en langsiktig *byfjellsgrense* innenfor planområdet, samt inndeling i *brukssone* og *vernesone* (kap. 7). Byfjellsgrensen er allerede innført som begrep i planarbeidet, og er en grensesetting mot byfjellsområdene, slik markagrensen er mot bymarka i Oslo. I forslag til byfjellsgrense er det tatt utgangspunkt i grensen mellom landbruks-, natur- og friluftsområdene (LNF-grensen) og byggeområder slik denne er presentert i gjeldende kommuneplans arealdel. Konkrete konfliktområder og forslag til byfjellsgrense er detaljert kommentert i kap. 7 og vist på kart i vedlegg.

Byfjellene inndeles i 2 forvaltningssoner; en vernesone og en brukssone. For areal som inngår i vernesonen er det et mål å opprettholde det relativt urørte natur- og landskapspreget. Areal i brukssonen er i større grad påvirket av tekniske inngrep. En del tiltak og aktiviteter som frarådes i vernesonen kan aksepteres i brukssonen, men også her skal hensyn til natur og landskap tillegges stor vekt.

Planens konklusjoner baseres på registreringer av biologisk mangfold, landskapsverdi, opplevelsesverdi, kulturminner og bruk av området.

1 INNLEDNING

1.1 Planarbeid for byfjellene vest, formell forankring

I september 2000 vedtok Bergen bystyre *Forvaltningsplan for byfjellene* som omfattet områdene Løvestakken-Gullsteinen og fjellstrekningen fra Sædal over Vidden-Varegga-Rundemanen-Fløyen til Åsane. Denne planen representerer neste etappe for de vestlige byfjell i Bergen.

Ved bystyrets behandling høsten 2000, ble følgende vedtak fattet :

Bystyret vedtar at arbeidet med forvaltningsplaner for byfjellene videreføres.

For å virke som en effektiv forvaltningsplan for kommende byfjellsgrense, søkes viktige områder i ytre by, som Lyderhorn og Melingen/Veten(Åsane), tatt inn i byggegrensen mot byfjellene, samt at viktige lavereliggende områder som for eksempel Kanadaskogen, også tas inn eller samordnes med en bebyggelsesgrense.

Bystyret ber byrådet komme tilbake med sak som gir befolkningen i byens vestlige- og nordlige områder tilgang til byfjellene på samme måte som i foreliggende plan ved at en innlemmer Kanadaskogen, Damsgårdsfjellet, Lyderhorn og områdene rundt Veten i Åsane i forvaltningsplan for byfjellene.

Ved behandling av kommuneplanens arealdel i desember 2001, fattet bystyret følgende vedtak (pkt.4):

Bystyret ber byrådet legge frem sak om å innlemme følgende områder i forvaltningsplanen for byfjellene med konsekvenser for revisjon av kommuneplanens arealdel: Lyderhorn, Damsgårdsfjellet, Kanadaskogen og områdene rundt Veten i Åsane, likeledes Fanafjellet, Skeisåsen, Gullfjellet og Hausvarden. Det er viktig å etablere en grense mellom bebyggelse og natur/ friluftsområder i Bergen.

1.2 Forvaltningsplaner for byfjellene

Forvaltningsplan for byfjellene, (2000) for områdene Løvestakken-Gullsteinen og fjellstrekningen fra Sædal over Vidden-Varegga-Rundemanen-Fløyen til Åsane er et grunnleggende dokument i forbindelse med utarbeiding av planer for øvrige byfjellsområder. Visjoner og mål fra planen fra 2000 skal videreføres. Forvaltningsplanen fra 2000 tok opp problemstillinger knyttet til en langsiktig grense mellom byen og byfjellene, saksbehandlingsrutiner, forvaltningsregler og hvilken byfjellsforvaltning Bergen skal ha i fremtiden. Bystyret konkluderte med at det skulle utøves en mer aktiv forvaltning av byfjellene. Dette er fulgt opp bl.a. med opprettelse av en forvalterstilling, øremerkede midler til byfjellsforvaltningen og et byfjellsråd. Foreliggende plan er den første oppfølger av 2000-planen og betegnes forvaltningsplan for Byfjellene Vest (forkortes til Byfjellene Vest). Planen omfatter Lyderhorn m/ Kvarven, Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen.

I forkant er det foretatt kartlegging av biologisk mangfold og av kulturminnegrunnlag i planområdet. Feltrapporten "Biologisk mangfold i byfjellene vest" er utarbeidet av Grønn etat og er en videre detaljering av "Kartlegging av naturtyper i Bergen kommune" (rapport 2002). Kulturminnegrunnlaget er utarbeidet av Byantikvaren på oppdrag fra Grønn etat (2003).

Arbeid med forvaltningsplaner for byfjellene har både nasjonal og regional forankring (se Forvaltningsplan sentrale byfjell, kap. 1). Siden forrige forvaltningsplan (2000) ble vedtatt, er det utarbeidet nye nasjonale rapporter som understreker betydningen av forvaltning av *markaområder*. Det er et nasjonalt politisk mål at alle skal ha mulighet til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselskapende og miljøvennlig aktivitet i nærmiljøet og naturen for øvrig. Både st. meld nr. 39 (2000-2001) "Friluftsliv – Ein veg til høgare livskvalitet" og st. meld nr. 23 (2001-2002) "Bedre miljø i byer og tettsteder" presiserer at markaaområdene er områder som er viktige å ta vare på med en helhetlig og langsiktig forvaltning.

Direktoratet for naturforvaltning har gitt ut "Marka – Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder" (Håndbok 24 – 2003). Denne veilederen om markaplanlegging er bl.a. benyttet ved utarbeidelse av denne planen.

I tråd med vedtak i bystyret vil det også komme forvaltningsplaner for områdene Smøråsfjellet i Fana, Veten i Åsane og Gullfjellet/Hausvarden. Planene blir utarbeidet etappevis av ressursmessige årsaker.

1.3 Hva forvaltningsplan for byfjellene vest tar opp

Et sentralt mål i forvaltningsplan for sentrale byfjell var å få etablert en aktiv forvaltning av byfjellene. Byfjellsforvaltningen er som en følge av planen, blitt bedre samordnet med bl.a. byfjellsforvalter, forvaltningsbudsjett, byfjellsråd og egne rutiner knyttet til saksbehandling.

På lik linje med forvaltningsplan for sentrale byfjell inneholder planen forslag til en byfjellsgrense for Byfjellene Vest og en inndeling av planområdet i en *brukssone* og en *vernesone*. Planen omhandler tema som natur, landskap, kulturminner, aktører, eiendomsforhold, brukerinteresser, ferdsel, aktivitetsområder, samt generelle retningslinjer og bestemmelser for området ved Tenebekktjørna. Behov for tilrettelegging er også vurdert og siden kartleggingsarbeidet er utført i forkant, har mulighetene for å gå detaljert til verks i tilråding vært større her enn i den første planen.

1.4 Visjoner og mål

Visjoner i *forvaltningsplan for sentrale byfjell* har et tidsperspektiv på 50 år. Visjonene videreføres her for ByfjelleneVest:

Visjoner:

UTBREDELSE

I 2050 er byfjellenes nåværende, faktiske utbredelse opprettholdt.

VERN

I 2050 har de deler av byfjellene som i dag er frie for vesentlige tekniske inngrep beholdt sin urørte karakter.

Deler av byfjellene er fortsatt viktig som drikkevannskilde for byens befolkning.

BRUK

I 2050 er de deler av byfjellene som i dag er noe påvirket av tekniske inngrep og stor friluftsliv- og idrettsaktivitet i noe større grad tilrettelagt for ikke-motoriserte friluftsliv- og idrettsaktiviteter

I de deler av byfjellene som i dag er preget av landbruk, blir naturressursene høstet og kultivert på en bærekraftig og miljøriktig måte.

Mål for planarbeidet: For å ivareta byfjellsnaturen og områdets verdi for friluftsliv på lang sikt

- etableres en entydig grense mellom byen og byfjellene*
- etableres en helhetlig forvaltningsstrategi for byfjellene*

1.5 Planområdet, planform, organisering

1.5.1 Planområdet

Byfjellene Vest omfatter Lyderhorn (396 moh) med Kvarven i nord og Skarpafjellet i sør. Riksveg 555 deler planområdet i to, med Lyderhorn og Kvarven i vest og Damsgårdsfjellet, Olsokfjellet, Holefjellet, Gravdalsfjellet og Kanadaskogen i øst. Området rundt Bjørndalsvatnet og Gjeddevatnet er en viktig del av området og derfor funnet naturlig å ta med som en avgrensning av planområdet i sør. Området som helhet hører hovedsakelig inn under Laksevåg bydel med en befolkning på ca. 35 000. Den østlige delen av planområdet grenser mot bybyggelsen i Fyllingsdalen bydel med en befolkning på ca 30 000. På Kvarven i nord møter planområdet byfjorden. Planområdet er vist på fig. 1.

1.5.2 Planform

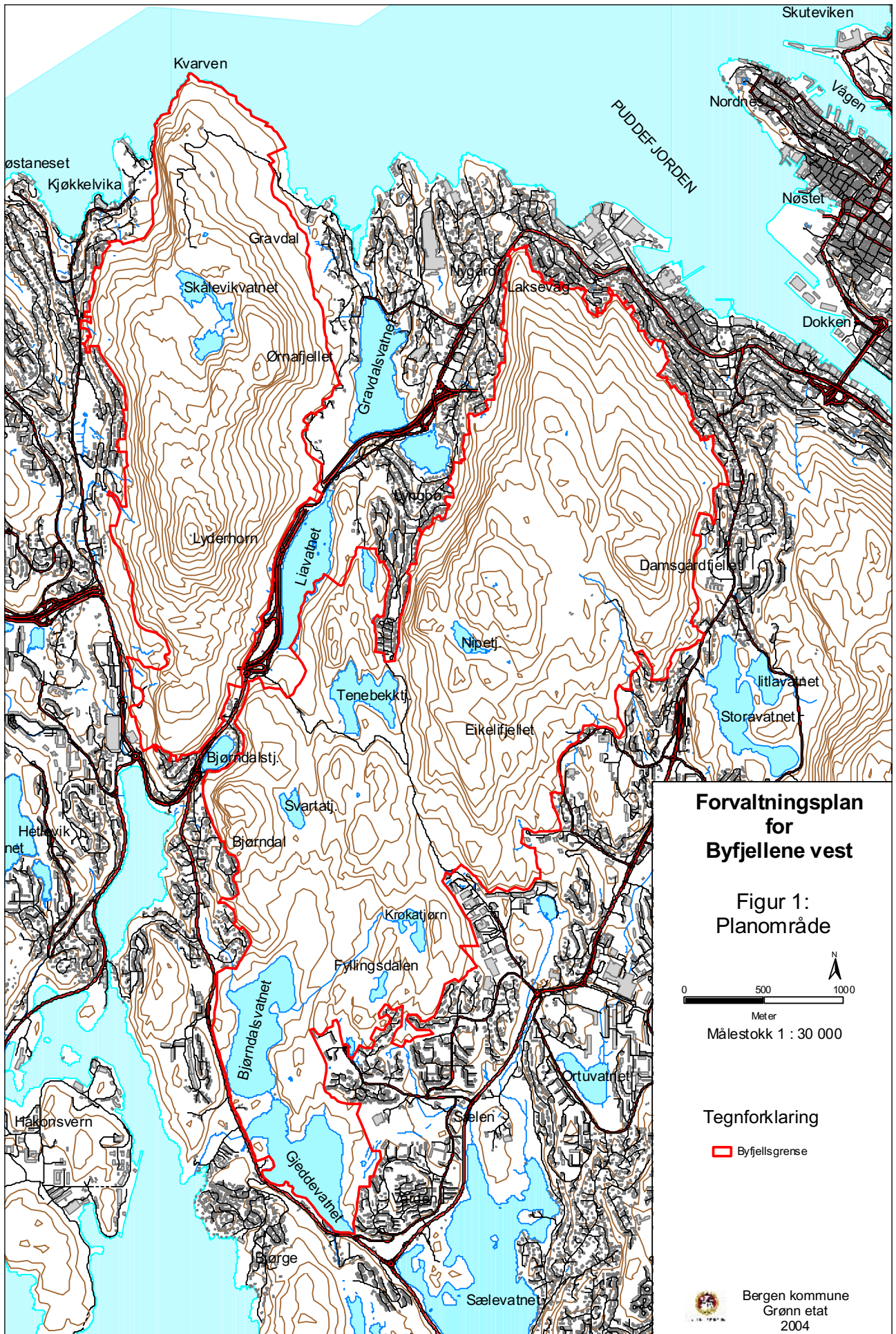
Forvaltningsplaner for byfjellene er utarbeidet som temaplan utenfor plan- og bygningslovens (PBL) plansystem. Dette betyr at planen ikke vil ha rettsvirkninger overfor allmennheten. En juridisk bindende byfjellsgrense må vedtas i reguleringsplaner og overordnede planer i samsvar med PBL. Forvaltningsplaner for byfjellene vil gi grøntfaglige innspill til planprosessene etter PBL.

1.5.3 Organisering

Planarbeidet har i stor grad vært organisert tilsvarende som arbeid med kommunedelplaner. En faglig-administrativ styringsgruppe har vært ledet av parksjefen. Styringsgruppen har hatt representanter fra byrådsavdeling for oppvekst, byrådsavdeling for helse- og bydeler og byrådsavdeling for byutvikling. Grønn etat har vært sekretariat for arbeidet. Byfjells-forvalteren har vært prosjektleder.

En referansegruppe, bestående av representanter fra Bergen Turlag, Bergen og Omland Friluftsråd, Grønn etat og Laksevåg bydel har gitt viktige innspill i arbeidet.

Byfjellsforvalteren har videre hatt en rekke møter med ulike lag, organisasjoner og privatpersoner.

2 NATUR, LANDSKAP OG KULTURMINNER

”Biologisk mangfold er den enorme variasjonen av livsformer; dyr, planter, mikroorganismer, arvestoffet deres og miljøet de lever i. Naturen har ikke bare en egenverdi, men også en betydelig opplevelsesverdi for folk flest. Bynær natur har derfor en meget stor verdi nettopp fordi det er så mange som bruker den. Samtidig kan denne store bruken føre til betydelige skader på naturen.”
(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap. 2.3)

Bergen kommune ved Grønn etat foretok sommeren og høsten 2000 en kommunedekkende kartlegging av naturtyper. I denne kartleggingen ble naturtyper som er særlig viktig for det biologiske mangfoldet kartlagt i henhold til DN håndbok nr 13 (Direktoratet for naturforvaltning). Dette er naturtyper som er spesielt artsrike, sjeldne, truede, har en viktig økologisk funksjon, er levested for rødlistearter eller andre grunner er særlig viktig for biologisk mangfold. Innenfor planområdet for Byfjellene Vest foretok Grønn etat en grundigere kartlegging i planområdet sommeren 2002. Resultat av kartleggingen er nedfelt i feltrapporten ”Biologisk mangfold i byfjellene vest”. Rapporten peker ut Kanadaskogen som det viktigste området for biologisk mangfold i Byfjellene Vest.

2.1 Naturkvaliteter i byfjellene vest

2.1.1 Kanadaskogen.

Rapporten ”Biologisk mangfold i byfjellene vest” gir grundig beskrivelse av Kanadaskogen. I området avgrenset av Stora Krokattjørn i øst, Litla Krokattjørn i sør, Træshovden i vest og Storhovden i nord finner man et relativt omfattende myrkompleks, bestående av mindre tjern og myrer med vann i dagen. Over tid gror myrene igjen (suksesjon). Her er myrer som er kommet langt i gjengroingsprosessen og som har dels betydelige innslag av lavvokst furu. Skogen i området er på flere lokaliteter svært fuktig, og her finner man hyppige innslag av lauvtrær som bjørk, or, osp, rogn, selje og stedvis også eik. Slike lauvskoginnslag er viktige element for biologisk mangfold. Betydningen forsterkes ved at det finnes mye gammelt og delvis råttent trevirke. Her er også funnet forekomster av skjeggglav, noe som indikerer kontinuitet og et lite forurenset miljø.

Området omkring Svartatjørn har stort arts mangfold som i hovedsak kommer av rikt jordsmonn og rikelig tilgang på vann. Det er bl.a. funnet en stor forekomst av flaskestarr, betydelige innslag av eik, osp og myrull. Ved vestsiden av Eikelifjellet er det registrert forekomst av varmekjære lauvtrær som hassel og eik. Denne forekomsten er imidlertid for liten og for lite ensartet til å kunne betraktes som rent bestand. Treslagene er biotoper for en rekke insekter og fugler som gjør forekomsten viktig for det biologiske mangfoldet.

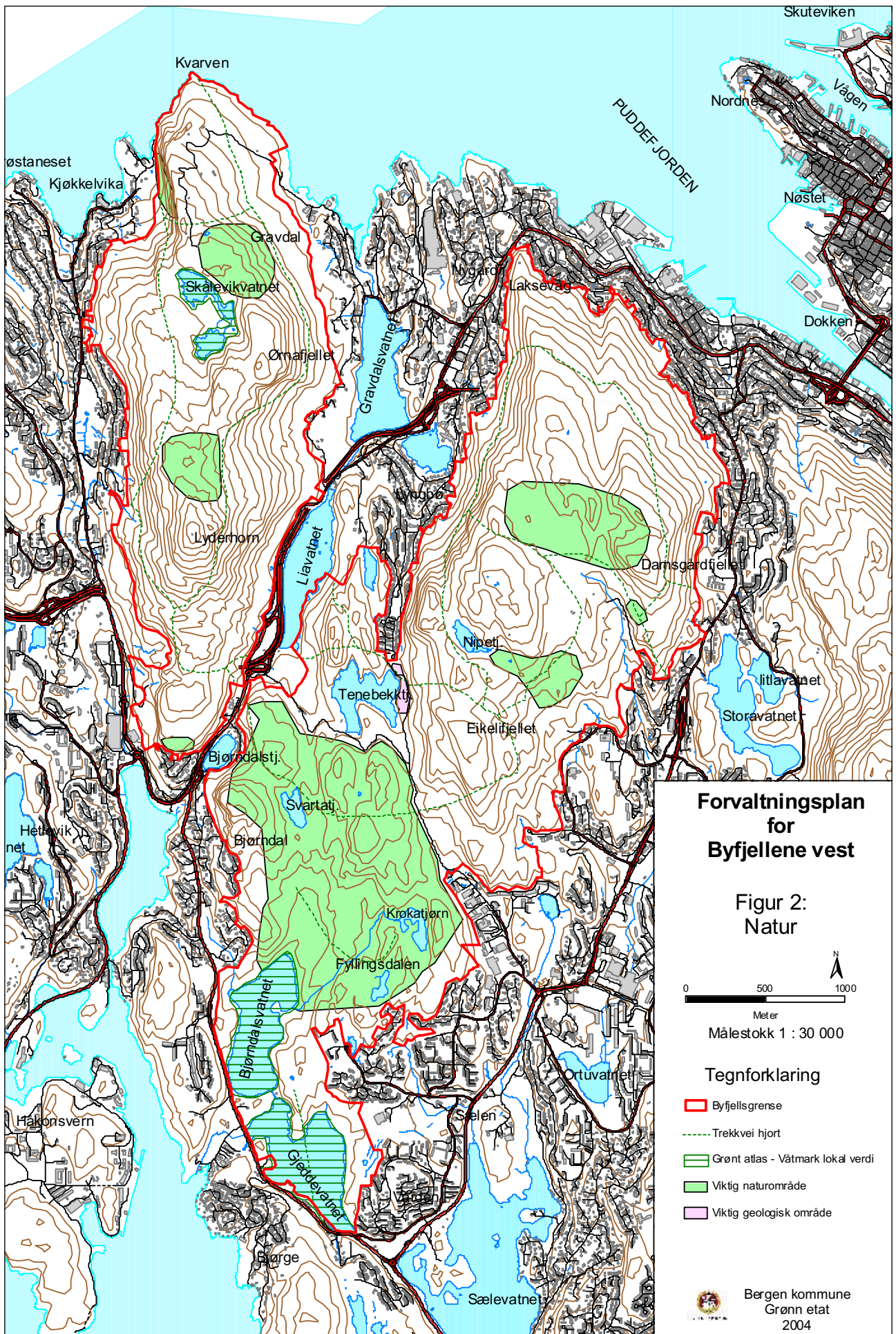

Skjeggglav i Kanadaskogen

Litla Krokattjørn

Foto: J.R. Brandsdal

Landskapsformen består hovedsakelig av myrkomplekser omgitt av frodig furu- og blandingsskog. Denne skogtypen dekker også kollene og høydedragene som er spredt i myrlandskapet. I disse skogsamfunnene er det rikt og variert fugleliv. Registreringer indikerer at Kanadaskogen spiller en *svært viktig* rolle for dyrelivet. Arter som bokfink, svarttrost, rødstrupe, gjerdesmett, kjøttmeis og løvsanger dominerer. Hønehauk er også påvist i Kanadaskogen. Denne arten har gammel, grov furuskog blant sine habitetskrav. Hønehauken benytter flere reirlokalteter i området. Hvilken reirlokaltet som benyttes varierer fra år til år. Det kreves derfor et stort område for å ivareta denne artens krav til hekkeområde.

Det er funnet spor tegn etter hekkende hvitryggspetter og flaggspetter i området. Det er i tillegg registrert gråspett her, men det er ikke registrert hekkende gråspett i området. Hakkespette er areal- og hensynskrevende arter, som vil være utsatt dersom områdets beskaffenhet eller bruk blir endret.

Det er ellers funnet rikelig med spor tegn etter hjort i området. Tette skogholt i kupert terreng, med korte avstander mellom skjul og arealer med prefererte beiteplanter, utgjør viktige habitater i forbindelse med kalving. Slike vegetasjonstyper finner man rikelig av i Kanadaskogen.

I Kartleggingen av naturtyper som er viktige for biologisk mangfold ble undertypen gammel furuskog (F08) og intakt lavlandsmyr (A01) registrert. På flatene mellom de skogkledde åsene finnes både små og store myrer. I dette området er de tre vannene Svartatjern, Kroatjern og Lille Kroatjern viktige elementer i landskapet. Noen av myrene er intakte lavlandsmyrer (A01). Furuskog med grove dimensjoner på høge boniteter dominerer i området. I dalen sør for Svartatjern står en kjempefuru som er 25 meter høy og 1,2 meter i diameter. Eik forekommer flere steder i furuskogen. I denne kartleggingen er Kanadaskogen prioritert som *viktig*.

2.1.2 Damsgårdsfjellet.

De rikeste myrforekomstene ligger i inn- og utfartstraseene til Damsgårdsfjellet. I området sørover fra Nordnæsdalen finner vi en rekke flatmyrer og sumpenger. Karakteristisk for området er den rike forekomsten av flekkmariehånd, myrull, store sammenhengende samfunn av torvmoser og forekomst av engmariehånd. I sentrale deler av området som Nygårdsdalen, Nordnæsdalen og Vardadalen kjennetegnes bunnvegetasjonen av karakterarter for fuktig og stedvis svært vannholdige og rikere miljøer. Karakteristiske arter er bregnene skogburkne, bjønnekam, smørtelg, hengeving og urtene gaukesyre, legeveronika og blåknapp. På de tørrere partier opp mot fjelltoppene erstattes bregner og urter av lyng, da særlig av røsslyng, klokkelyg og bærlyng. I liene vokser bøk, trollhegg og platanlønn.

Den nordøstlige delen av Damsgårdsfjellet (Tjønnen i sør til bebyggelsen ovenfor Håstein skole i nord) er nærmere botanisert. Den sørlige delen utgjør en bratt skråning under en steil bergvegg. Skråningen vender mot øst og sørøst og har et gunstig lokalklima. I lauvskogen er det en del hassel, bjørk, osp og platanlønn. Den nordlige delen av området består av mye fattig lyngmark, myr og skog med bjørk og furu. Skogen er ung og stort sett yngre enn 40 år. Furu kommer opp naturlig, men det er også plantet en del bergfuru. Både skogen og vegetasjonen er ensartet og lite variert, men typisk for den nord- og vestlige delen av Damsgårdsfjellet.

Lisidene ned mot Nipedalen er sørvendt og betraktelig mer frodig enn de skrinnere partiene man finner inne på plataået når man kommer lenger opp. Vegetasjonen på plataået er preget av mye gras, noe som indikerer at her har vært gammel beitemark tidligere. Her er mye sølvbunke, engkvein,

smyle og blåtopp. Der lien vender mot sørvest er det hassel, oftest i blanding med bjørk og osp. Oppe under det bratte berget er det relativt varmt og lunt. Her vokser det eiketrær som har gode lysforhold og står luftig til på en hylle.

Lengst vest i Nygårdsdalen er det registrert rikt med sportegn etter hjort og i Vardadalen er det støkket (skremt opp) orrfugl. De fuktige områdene med rike bærrisforekomster tilsier at lokaliteten er viktig for orrfuglen.

2.1.3 Lyderhorn med Kvarven.

Vegetasjonen i området Kvarven er variert. Her er furudominert blandingskog med rike innslag av bjørk, rogn og bøk. Det er også plantet mye dvergfuru som sprer seg i en slik utstrekning at den nå dominerer busksjiktet. Ved Skålevik er det registrert en mindre forekomst av edellauskog. Dette er et plantesamfunn som ofte har en helt spesiell verdi for det biologiske mangfoldet. Den lille edellauskogen kjennetegnes av stor artsdiversitet (antall arter i forhold til arealets størrelse eller i forhold til totalt antall individer) og av planter som er kravstore m.h.t. livsmiljø.

Vestsiden av Lyderhorn er mindre viktig i økologisk forstand. På østsiden av fjellet, like nordvest for Gravdalsvatnet, er tresjiktet mangfoldig med bl.a. bjørk, svartor, rogn, hassel, hegg og bøk. Lisidene ved Gravdal har klart preg av kulturmark. I den sørlige delen av Lyderhorn er skogsbildet åpent med dominans av småvokst furu, men her er også rike innslag av bjørk, rogn og or.

I kartleggingen av naturtyper (2000) ble undertypen edelløuskog (F01) registrert. Lokaliteten er knyttet til en steil fjellside. Edellauskogen har et variert og artsrikt tresjikt og noen av trærne har grove dimensjoner. Treslag som lind, eik, hassel, alm hegg, platanlønn og ask er også registrert. Ask er det vanligste treslaget. I kartleggingen er området prioritert som *lokalt viktig*.

Området rundt de sentrale delene av Kvarven fremstår som viktig for dyrelivet. Området er godt skjermet mot forstyrrelser, har et frodig planteliv og rik tilgang på friskt vann. Sportegn etter hjort og en rekke fuglearter underbygger dette. De mest vanlige fugleartene på Lyderhorn er løvsanger, kjøttmeis, bokfink og svarttrost. I et område sør for Lyderhorn er det registrert orrfugl.

2.1.4 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

I Kanadaskogen finnes flere naturtyper som er særlig viktig i biologisk mangfold sammenheng, men også deler av Damsgårdsfjellet og Lyderhorn/Kvarven har lokalt viktige naturtyper. I den fremtidige forvaltningen av områdene er det nødvendig å ta hensyn til hvordan ulike tiltak og ulike bruk kan skade det biologiske mangfoldet. Trusselfaktorer er omdisponering av arealer, utbygging, forøpling, økt ferdsel, slitasje på vegetasjon m.v.

Områder med biologiske mangfold må vernes mot forstyrrelser og slitasje slik at det urørte naturpreget holdes intakt. Stier og veier må legges slik at ferdselen i hovedsak kanaliseres utenom sårbare områder.

Aktuelle tiltak for å ivareta naturkvalitetene i området:

- Utbedre og omlegge sti på deler av strekningen Spelhaugen via Store Kroatjørn til stikryss nord for Bjørndalsvatnet.
- Legge nye stier og veier utenom de viktigste områdene for biologisk mangfold.
- Utbedre og/eller legge om stier som er utsatt for sterk slitasje.
- Utarbeide skjøtselsplan for Kanadaskogen.

2.2 Landskap, kulturlandskap og kulturminner

2.2.1 Landskap

”Kunnskap om landskapets kvaliteter er viktige for å sikre at nødvendige landskapsendringer harmoniseres i forhold til eksisterende landskapsverdier.”

(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap.2.1)

Uten slik kunnskap er det lett for at særpreg eller typiske trekk ved et områdes naturforhold og kulturpåvirkning kan gå tapt.

Grønt atlas utpeker områder innenfor byfjellene som har store landskapsverdier. Områder som har høy egenverdi (kl. A) og følgelig store opplevelsesverdier er:

- VL-02 Kanadaskogen – Variert skogslandskap med mange vann og tjern.
- VI-06 Kvarven – kulturminne; festningsanlegg, området er mye benyttet av turgåere.

Utover nevnte områder har landskapet som synlig omgivelse stor verdi. Fjellsidene som omkranser byen utgjør vegger i landskapet. Her kan nevnes vestsiden av Damsgårdsfjellet, Gravdalsfjellet, Eikelifjellet, Lyderhorn og Kvarven som er viktige omgivelser med både nær og fjernvirkning.

2.2.2 Kulturlandskap og kulturminner

”I kulturlandskapet ligger en del av vår kulturarv, et økologisk mangfold og miljøgoder knyttet til positive opplevelseskvaliteter.”

(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap.2.2)

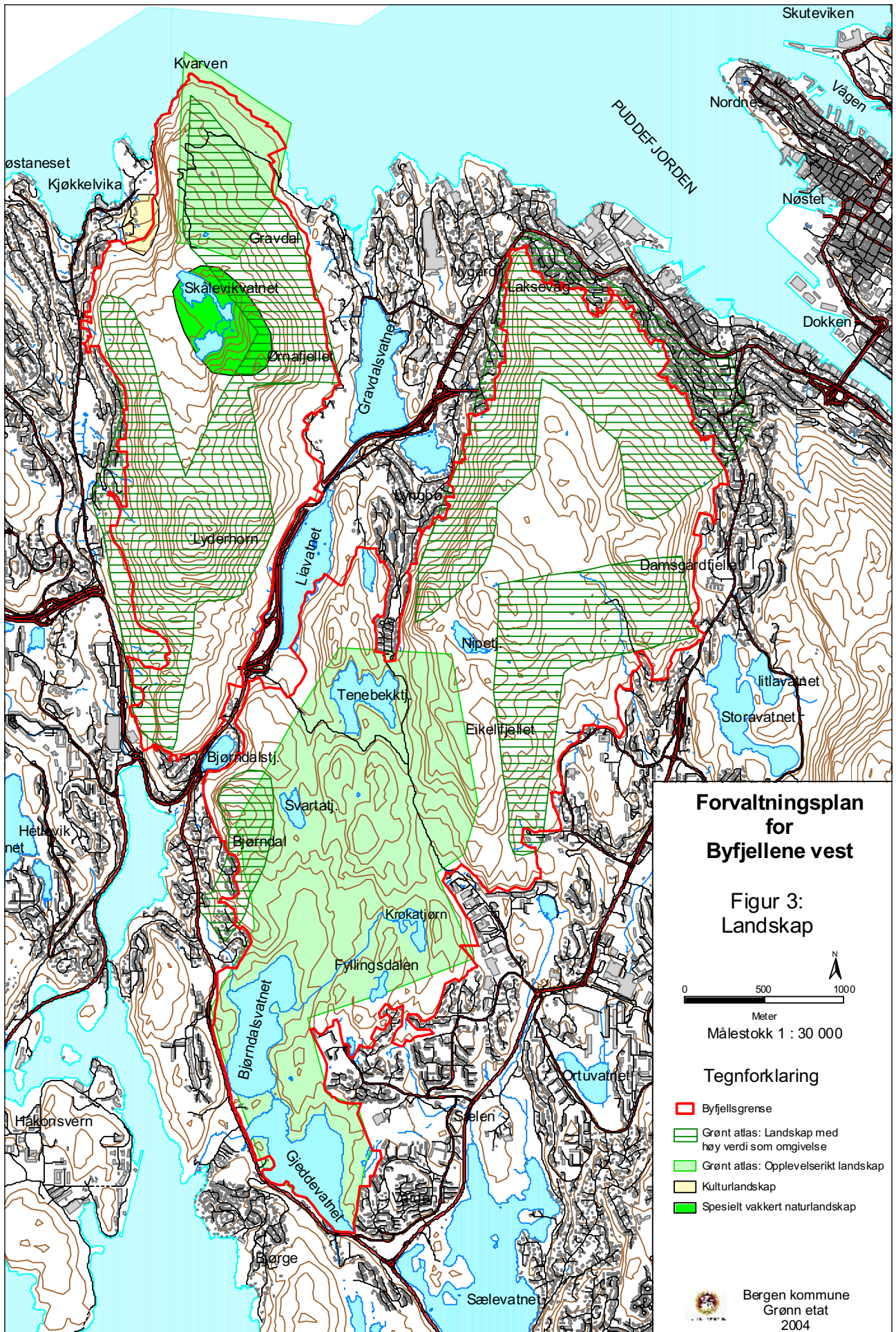
Fra Bergen ble grunnlagt og frem til i dag har fjellene rundt byen vært viktig for menneskene som har bodd her. Dette har satt sine spor; noen tydelige og noen mer skjulte. Sporene kan fortelle om hvordan folk levde og brukte omgivelsene i tidligere tider.

I forbindelse med planarbeidet har Byantikvaren i 2003 på oppdrag fra Grønn etat utarbeidet kulturminnegrunnlag for planområdet (se www.byfjellene.no). Kulturminnegrunnlaget fokuserer på bruken av fjellene i forhold til utmarksdrift, militære anlegg og byfolks bruk av fjellene. Planområdet er ikke tett belagt med kulturminner, dersom en da ikke ser på landskapet selv som et kulturminne, men her finnes noe. De fleste kulturminnene her ble bygget i sin tid i et treløst kulturlandskap. Enkelte objekter er vanskelig å finne i dag pga sterk gjengroing av kulturlandskapet. Bildematerialet viser tydelig den endringen som har skjedd i kulturlandskapet.

Bygninger

Det er svært lite bebyggelse i Byfjellene Vest. Den bebyggelse som finnes er hovedsakelig knyttet til militære installasjoner på Kvarven. Hyttebebyggelse er konsentrert i det sørlige området mot Fyllingsdalen.

Den militære bebyggelse på Kvarven består av torpedobatterier, kanonbatterier og to Moniermagasin. Moniermagasin er hvelvede murkonstruksjoner i lettarmert betong, brukt til magasinering av ammunisjon. Byggemåten ble utviklet av den franske gartneren Joseph Monier. På Holefjellet finnes det tre kanonstillinger. Dette området er preget av duekleiver som i dag ikke er i bruk og som forsøpler anlegget. Navnet Lappeleiren (ved Tenebekktjørna) skriver seg fra en fangeleir som tyskerne brukte til de russiske fangene under krigen. Like ved parkeringsplassen er det i dag rester av en tysk bunkers. Et minnesmerke over falne russiske fanger er også å finne her.

Det meste av planområdet er utmarksområder. Planområdet grenser til en rekke eldre gårder som for lengst er fraflyttet. I dag er innmarken som hørte til gårdene stort sett utbygd, men det finnes en rekke kulturminner langs plangrensen. Særlig steingjerder, gamle kjerreveier og terrasser. Kun et fåtall gamle gårder, som gårdene i Tennebekken og Skåleviksbotn, ligger innenfor foreslått plangrense. Fjellområdene ble tidligere brukt intensivt til beite. Derfor er utmarksløer og dyreskjul å finne. Særskilt registrert dyreskjul i Vågedalen.

Hyttebygging i området startet på slutten av 1800-tallet og pågikk fram til andre verdenskrig. Det skal ha vært omkring 20 hytter som for det meste er borte i dag. Dagens hyttebebyggelse er konsentrert i området Gravdalsfjellet - Damsgårdsfjellet med Nordnæsdalen - Nordnæs Bataillons hytter er sentralt i området. Hyttene er i privat eie eller eies av lag/foreninger.

Ferdselsårer og kommunikasjon

På grunn av sin særegne form og muligheten for god oversikt over skipsleden til Bergen, ble Lyderhorn (396 moh) brukt som både veiviser for sjøfarende og som vete. Ved krigsfare skulle det være vetevakt, og Magnus Lagabøters bylov av 1276 gir pålegg om ansvar for denne veten. Lyderhorn var et av middelalderens mest kjente heksefjell. Det het seg at heksene samlet seg på Lyderhorn i julen og til Sankt Hans.

Den viktigste kommunikasjonsåren i området var den gamle hovedveien til Alvøen. Denne veien går igjennom Nipedalen og over Tenebekktjørna. Deler av veien er i dag opparbeidet til turvei. De fleste stier i området følger gamle dyretråkk eller lokale ferdselsårer. Opp Vågedalen er en naturlig ferdselsåre til Fyllingsdalen fra Laksevåg. Det er også flere slike ferdselsårer i området ved Lyderhorn.

Kanadaskogen ligger som en grønn lunge mellom bydelene Laksevåg og Fyllingsdalen. Området har vært i aktiv bruk av speidere, idrettslag og buekorps i lang tid. Navnet "Kanadaskogen" (i dag Kanadaskogen), ble brakt på bane rundt et leirbål i 1918. (*kilde: Laksevågs historie, bind 1*). Bakgrunnen for navnet er utrolig enkel og skal etter sigende spores tilbake til en speider som hadde vært i de store skogene i Canada og opplevd en slående likhet mellom dem og dette skogsområdet.

Andre kulturminner

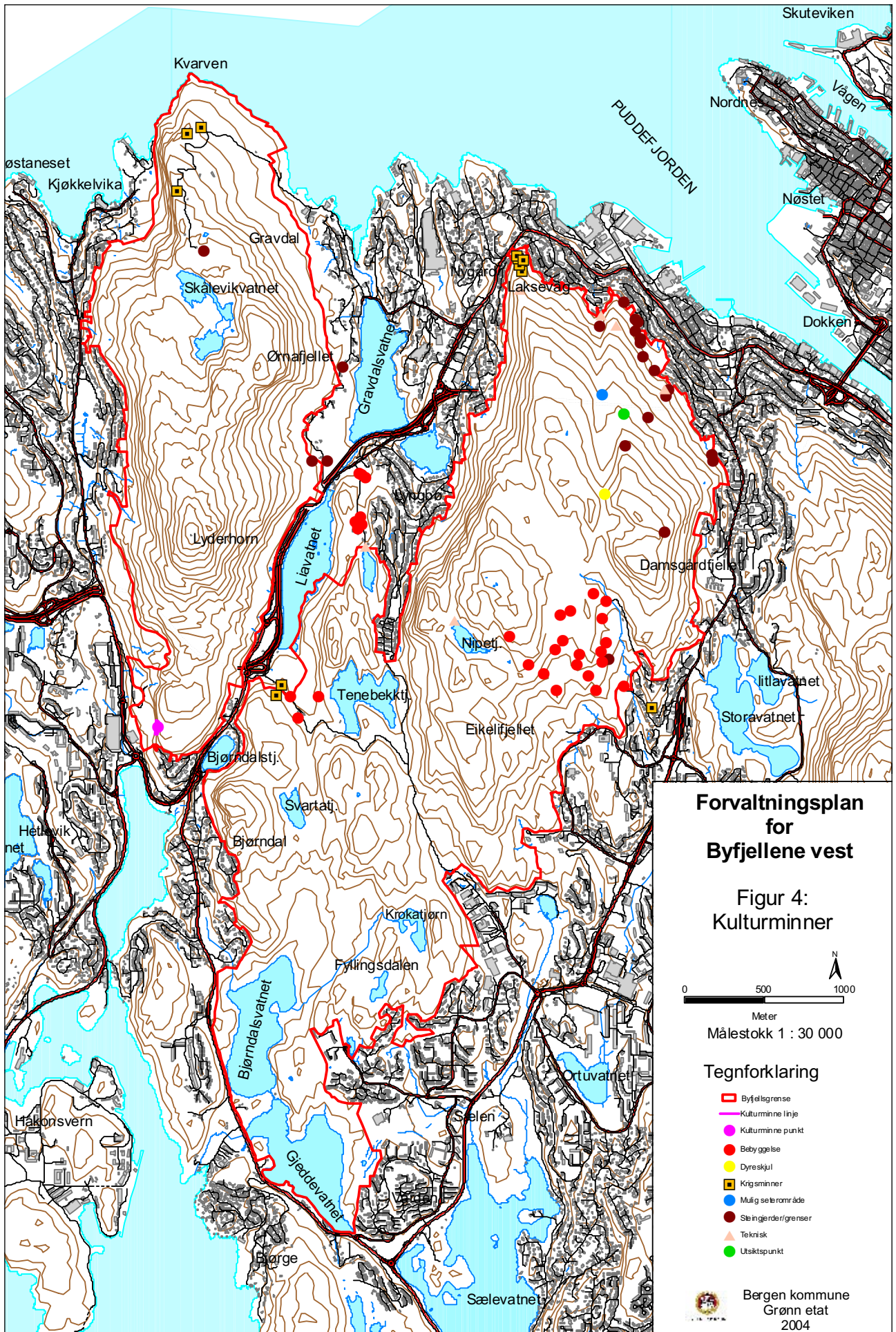
Et steingjerde langs utmarksgrensen nord for Damsgård var et markant landemerkene på Laksevågssiden fra gammelt av. Utmarksgjerdet daterer seg trolig fra tiden før 1824. I dag er steingjerdet skjult av vegetasjon. Av andre enkeltobjekter kan nevnes demninger.

På lik linje med byfjellene i øst har også vannressursene i byfjellene vest vært og er en viktig ressurs. Flere av vannene er demmet opp, bl a Skitnetjørna og Tenebekktjørna. Det ble også etablert et sinnrikt veitesystem (grøftesystem) som ledet vann fra reservemagasin for å øke vannmengden.

Det eneste kulturminnet som er fredet i planområdet er Bjørndalshelleren på vestsiden av Skarpafjellet. Denne Helleren er usedvanlig ruvende og mektig, og har spor etter flere tusen år gammel bosetting. Helleren som er fredet kulturminne er i dag attraktiv for fjellklatrere.

2.2.3 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

De fleste kulturminnestrukturer befinner seg i eller langs randsonen til dagens bebyggelse. I denne randsonen trekkes også planens forslag til byfjellsgrense. Det betyr at ved utbygging i eller nær denne sonen må kulturminnestrukturene ivaretas. De fleste kulturminnene i byfjellene vest er knyttet til bruk av utmarksområdene. Den største trusselen mot kulturminnene i området

er gjengroing. Andre trusselfaktorer er forsøpling, omdisponering av arealer og manglende vedlikehold av kulturminnene. Kvarven har et viktig militærhistorisk landskap. Hytte- bebyggelsen på byfjellene er en viktig del av vår nære historie. De få hyttene som er igjen bør ivaretas med sitt originale preg.

Aktuelle tiltak for å ivareta kulturminner/landskap.

- Verne Kvarven som militærhistorisk landskap, samt bevare Moniermagasinene.
- Utarbeide skjøtselsplan for Kvarven.
- Rydde vegetasjon ved utvalgte kulturminner slik at disse synliggjøres og for å hindre at vegetasjonen ødelegger dem.
- Restaurere utvalgte kulturminner i samarbeid med grunneiere.
- Ivareta de gjenværende hyttene i området. Det originale preget bør opprettholdes på best mulig måte.
- Vedlikeholde demninger og tilhørende strukturer.

3 AKTØRER OG EIENDOMSFORHOLD

3.1 Eiendomsforhold

Kommunen eier arealer rundt Tenebekktjørna, på Damsgårdsfjellet og på østsiden av Lyderhorn. I tillegg har kommunen en del mindre eiendommer i randsonen, og noen av dem utgjør viktige innfallsporter til Byfjellene Vest.

Bergen og Omland Friluftsråd har ansvar for drift av et areal på ca. 40 dekar av eiendommen ved Tenebekktjørna. Dyno Nobel ASA har avtale med kommunen om leie av en parsell på ca 1000 m². Denne leiekontrakten ble fornyet 01.01.2001 og gjelder til 01.01.2010 (se vedlegg).

Forsvaret eier et areal som strekker seg fra Kvarven til toppen av Lyderhorn. Bergen og Omland Friluftsråd og Laksevåg kulturhistoriske forening har avtale med forsvaret om bruksrett for deler av Kvarven (690 dekar). Avtalen med Bergen og Omland Friluftsråd ble inngått i 1991, mens avtalen med Laksevåg kulturhistoriske forening ble inngått i 1992.

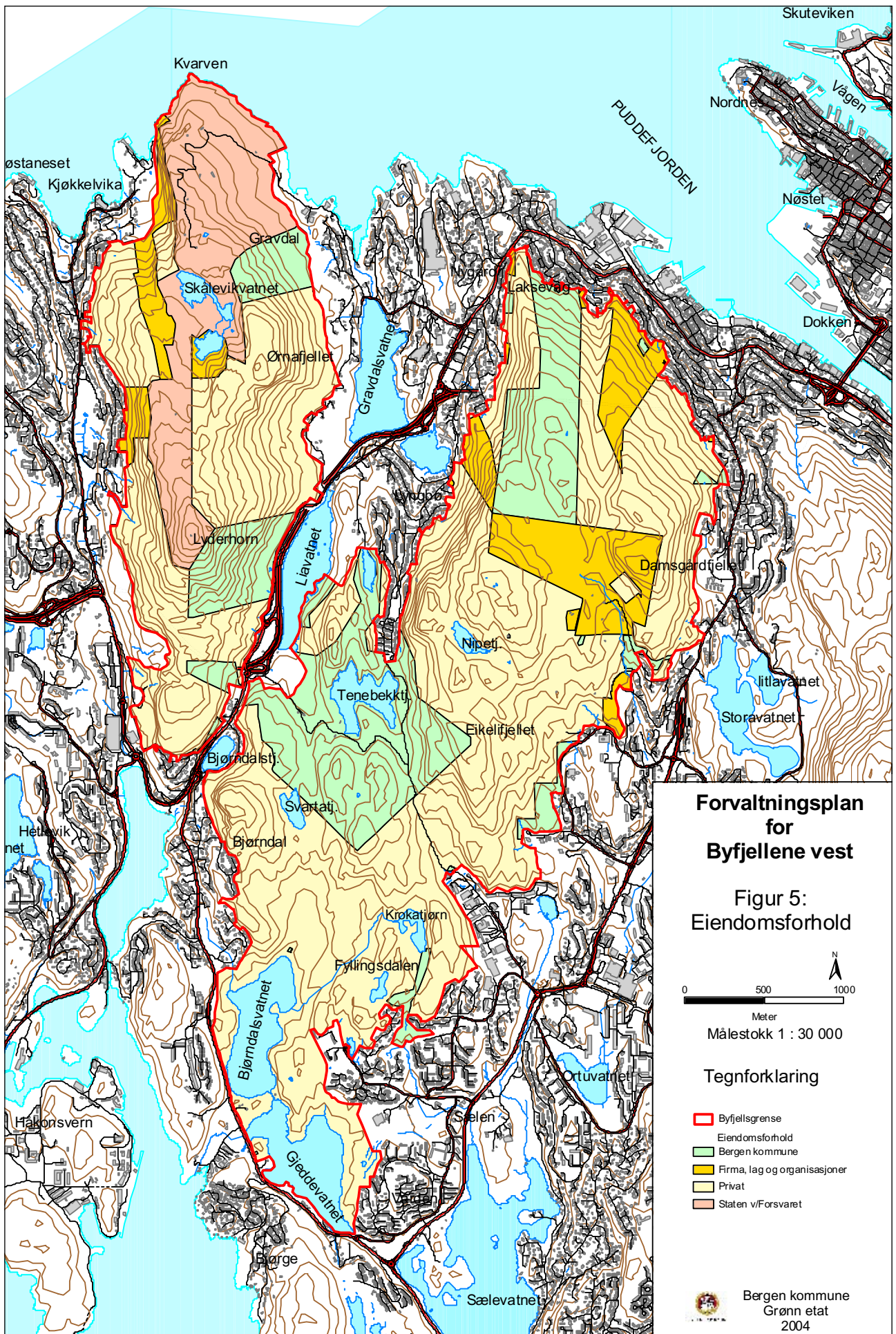
Andre større eiendomsbesittere er bl.a. Esso Norge med eierinteresser i Skåleviksvatna og aksjeselskapet Nordnæs Bataillons venner som ble organisert i 1918 for å forvalte og bevare eiendommen i Nordnæsdalen. Fig. 5 viser en grov oversikt over hvem som eier grunn i Byfjellene Vest.

3.2 Aktører

”En god fremtidig forvaltning av byfjellene forutsetter god oversikt over aktørene. Aktører som på ulikt grunnlag og med ulike forutsetninger driver virksomhet, har installasjoner, innehar rettigheter eller eier grunn i byfjellene.”

(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap.4)

Med hjemmel i bl.a. lover og forskrifter forvalter offentlige aktører området på vegne av samfunnet. Bergen kommune er en viktig eiendomsbesitter i byfjellene. Kommunen har likevel råderetten over mindre grunn i Byfjellene Vest enn i de sentrale byfjellene. Private aktører driver sin virksomhet i kraft av rettigheter til eiendom i området eller ut fra ideelle målsettinger. Grunneierretten står sterkt i Norge, men innebærer ikke at grunneier har fri råderett over naturressursene på sin eiendom. Eiendomsretten er kombinert med et forvalteransvar. Se fig. 6 over aktører i Byfjellene Vest.

**Forvaltningsplan
for
Byfjellene vest**

**Figur 5:
Eiendomsforhold**

0 500 1000
Meter
Målestokk 1 : 30 000

Tegnforklaring

- ▬ Byfjellsgrense
- Eiendomsforhold
- Bergen kommune
- Firma, lag og organisasjoner
- Privat
- Staten v/Forsvaret

 Bergen kommune
Grønn etat
2004

FIG. 6 OFFENTLIGE AKTØRER:

Aktor	Virksomhet
Bergen kommune <ul style="list-style-type: none"> - Byantikvaren - Etat for byggesak og private planer - Bergen Bygg og eiendom KF - Grønn etat - Plan- og miljøetaten - Seksjon for Idrett - Skole - Helsevernetaten 	<ul style="list-style-type: none"> - Kommunal kulturminneforvaltning - Behandling av private planforslag, fradelingssaker, byggesaker, seksjoneringssaker og kart- og delingsforretninger. - Kommunal eiendomsforvaltning. Skal sørge for areal til skoler, kontorer o.a. - Forvaltning knyttet til natur, friluftsliv, landbruk, landskap, fritidsfiske, jakt - Ansvar for overordnet areal- og transportplanlegging, offentlige planer og utredninger, kartdatabaser. - Forvaltning knyttet til idrett og helse. Planlegging, bygging, drift og vedlikehold av idrettsanlegg. - Undervisning/uteaktivitet - Opplysning, rådgivning og tilsyn.
Bergen og Omland Friluftsråd (Interkommunalt samarbeidsorgan)	<ul style="list-style-type: none"> - Sikre, tilrettelegge og stå for daglig drift av bade- og friluftsområder i Bergensregionen.
Bergenshalvøens Kommunale Kraftselskap	<ul style="list-style-type: none"> - Utbygging, drift, vedlikehold og tilsyn av kraftforsyningen.
Forsvarets bygningstjeneste og Skifte Eiendom (et prosjekt i Forsvarsbygg)	<ul style="list-style-type: none"> - Planlegging, utbygging, forvaltning, utleie og salg av Forsvarets eiendommer.
Fylkesmannen i Hordaland <ul style="list-style-type: none"> - Miljøvernavdelingen - Landbruksavdelingen 	<ul style="list-style-type: none"> - Forvaltning knyttet til naturvern, friluftsliv, vilt, ferskvannsfisk, forurensing, vassdrag, energi, plan- og byggesaker m.m. - Forvaltning knyttet til jord-, skogbruk og kulturlandskap
Hordaland Fylkeskommune <ul style="list-style-type: none"> - Kulturseksjonen - Plan- og miljøseksjonen 	<ul style="list-style-type: none"> - Forvaltning knyttet til kulturminner med regional verdi - Regionalpolitisk ansvar for kultur, idrett og friluftsliv
Politiet	<ul style="list-style-type: none"> - Håndhevelse av lov og orden. Overvåking av miljøkriminalitet.

FRIVILLIGE ORGANISASJONER, O.A.:

Aktør	Virksomhet
Laksevåg Kulturhistoriske Forening	- Vedlikehold og restaurering av kulturminner på Kvarven
AS Nordnæs BataillonsVenner	- Forvalte og bevare eiendommen i Nordnæsdalen.
Viggohyttens Venner (Ideell stiftelse).	- Drift og vedlikehold av Viggohytten. Hytten er åpen for publikum hver søndag fra sept til juni.
Laksevåg Turn og Idrettslag	- Drift og vedlikehold av Skogly. Hytten er åpen hver søndag hele året igjennom.
Bergen Turlag	- Stimulere og tilrettelegge for friluftsliv. Naturvern.
Årstad Idrettslag	- O-kart for Kanadaskogen og Damsgårdsfjellet
Gular Idrettslag	- O-kart for Lyderhorn
Kiwanis klubb, Fyllingsdalen	- Tilrettelegging i Kanadaskogen
Speiderbevegelsen	- Bruk av området og hytter
Buekorpsbevegelsen	- Bruk og vedlikehold av egne hytter

4 BRUKERINTERESSER

4.1 Friluftsliv

”Norsk friluftslivstradisjon er kjennetegnet ved naturvennlig ferdsel og hensynsfull bruk av den frie natur, hvor hovedsiktemålet er naturopplevelse. Med grunnlag i den frie ferdselsretten utgjør friluftslivet en viktig del av vår nasjonale identitet og kulturarv, og er den mest utbredte utendørs fritidsaktivitet i befolkningen. Friluftslivet gir kunnskaper om natur og kultur og bidrar til å øke miljøbevisstheten”.

(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap. 3)

Byfjellene Vest er i friluftssammenheng omtalt og klassifisert i Grønt atlas etter det preg områdene har som friluftsområder. Alle de omtalte områdene i byfjellene vest er klassifisert som områder med sterk brukerinteresse for friluftsliv (fig.7).

Bergen Turlag gjennomførte i 2000/2001 en undersøkelse for å kartlegge bruken og brukerne av byfjellene. Undersøkelsen omfattet bl.a. områdene Lyderhorn (nr.9), Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen (nr.8). Den vanligste bruken er fotturer med trimturer som nest vanligst. Om lag 4% sykler på tur i området. De fleste tar korte dagsturer på inntil 3 timer. 40% av brukerne starter turen hjemmefra, mens de øvrige bruker en eller annen form for transportmiddel før selve turen starter.

Byfjellene Vest brukes i hovedsak av folk som bor like i nærheten. I Kanadaskogen og Damsgårdsfjellet sto brukere fra Fyllingsdalen for 83% av friluftsbuiken. Når det gjelder Lyderhorn var halvparten av brukerne (49%) fra Laksevåg bydel. Dernest fulgte brukere fra Fyllingsdalen (32%).

Byfjellsundersøkelsen viser at kjønnsfordelingen av byfjellsbrukerne er relativ lik. Pensjonistene er klart underrepresentert, mens ungdom er svakt underrepresentert. 70% av brukerne er voksne i alderen 30 år til 66 år. Omtrent halvparten av dem som bruker byfjellene gjør det ukentlig, mens 16% bruker byfjellene daglig.

Toppen av Lyderhorn er et populært turmål. Toppunktet er høyreist og markert og brattere enn de andre byfjellene. Utsikten er av de flotteste i Bergen og vel verdt turen opp. Kvarven har imponerende og omfattende gamle forsvarsanlegg med spennende historie og flott utsikt. Kvarven er i seg selv et mye brukt turmål med spennende områder for barn, fine raste- og utsiktsplasser og fiskemuligheter ved sjøen.

Hele partiet fra Kvarven til Lyderhornstoppen har store friluftskvaliteter og er mye brukt.

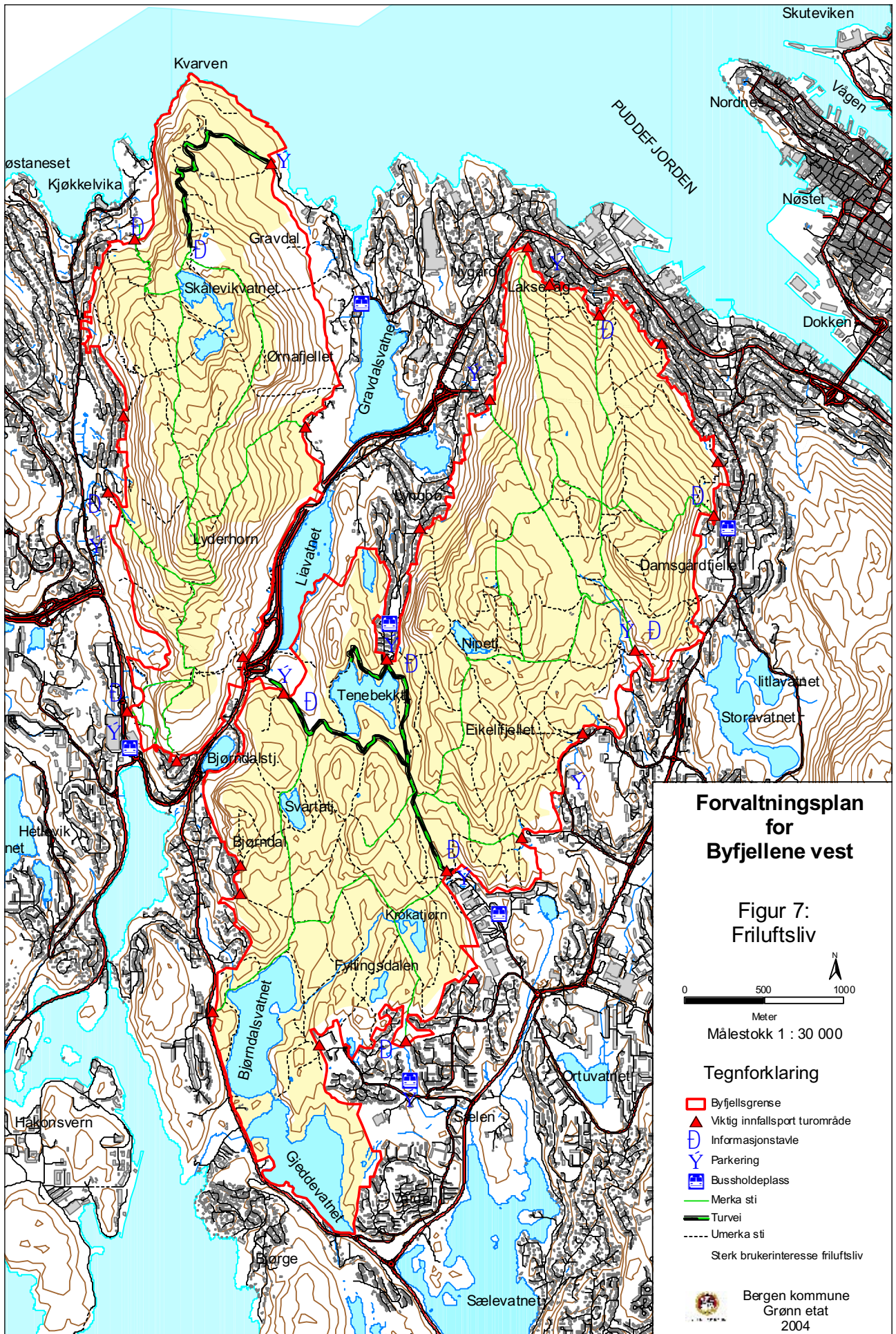
Viggohytten ligger fint til med en oppbygd platting foran hvor det er fin utsikt. Plattingen ser vi igjen på gamle fotografier

Foto: J.R. Brandsdal

Barn på Lyderhorn

Foto: Bergen Turlag

I Kanadaskogen er turmålene noe mer spredt enn på Lyderhorn. Den sørlige delen av Kanadaskogen har mange idyller. Store Kroatjørn, Svartatjørn og Bjørndalsvatnet har stor tiltrekningskraft på brukere av området.

Damsgårdsfjellet sine topper er også populære turmål med flott utsikt over store deler av kommunen. Området er nok likevel mindre besøkt enn toppen av Lyderhorn eller andre topper som Løvestakken, Rundemanen og Ulriken.

Turveien mellom Spelhaugen og Nipedalen og til Lappeleiren er mye brukt. Strekningen Spelhaugen – Nipedalen har belysning og er derfor også mye brukt på kveldstid. Denne strekningen blir bl.a. brukt som snarvei for syklistene, men i all hovedsak er det turfolk som bruker veien.

Tenebekktjørna er svært viktig i badesesongen, men har også stor trafikk andre deler av året. Tenebekktjørna er tilrettelagt for bading. Det er ikke tilrettelagt for bading andre steder, men i utgangspunktet kan en bade i de fleste vann og tjern i byfjellene vest. Unntaket er Skåleviksvatn som brukes som vannkilde for tankanlegget i Skålevik, befraktningsbåter, samt bebyggelse i nærområdet. Vannet har status som privat drikkevann og reguleres av drikkevannsforskriften. I Friluftsmeldingen er det imidlertid registrert behov for tiltak ved Bjørndalsvatnet og Gjeddevatn i Fyllingsdalen bydel. Forslag til reguleringsplan for Gjeddevatnet er utarbeidet og er nå under behandling. Hovedintensjonen med reguleringsplanen er å gjennomføre planlagt badeplass og turveg ved Gjeddevatn.

Telting er tillatt de fleste steder i byfjellene vest, jf frilufsloven. Det er imidlertid ikke en utbredt aktivitet da det er få steder som eigner seg til dette. For Tenebekk gjelder egne bestemmelser (se kap. 7.4.2).

Med unntak av Lappeleiren er det ikke etablert bål- grillplasser i Byfjellene Vest.

Det er i dag 6 hytter i byfjellene vest. Hyttene er konsentrert i området sør for Damsgårdsfjellet. To av hyttene, Viggohytten (www.viggohytten.com) og Skogly (www.laksevag.no), er lagshytter som er åpne for turgjengere, fortrinnsvis på søndager. Hyttenen drives i dag av henholdsvis Viggohyttens venner og Laksevåg Turn og idrettsforening og begge er svært populære turmål. Driften av hyttene er basert på dugnad. Viggohytten er mye brukt av skoleklasser og speidere m.m, men også andre benytter seg av muligheten til å leie hytten i forbindelse med dagsbesøk og overnatting. Viggohytten har hatt et jevnt stigende besøkstall siden 1999. Hytten ble gjenåpnet 6. september 1998, og hyttaboken viser ca 2500 besøkende i 2003. Skogly hadde ca 1500 besøkende i 2003. Det er rimelig å anta at tallene i virkeligheten er høyere fordi ikke alle som besøker eller passerer hyttene skriver seg inn i gjesteboken. Slike turmål er spesielt inspirerende for barn, og det er derfor viktig å opprettholde dem som turmål i byfjellene vest også for fremtiden. Av de resterende 4 hyttene er 2 i privat eie og 2 eies av Nordnæs Bataillon.

4.2 Idretts- og andre frilufsaktiviteter.

Mange mindre idrettsarrangement eller frilufsaktiviteter kan foregå uten spesielle anlegg eller arenaer. Eksempler på dette er løpetrening etter stier og turveier, mindre o-løpsarrangement og lignende. Slike aktiviteter forutsetter ofte tilrettelegging tilsvarende som for turfrilufslivet, eller kan foregå uten noe form for tilrettelegging. Aktivitetstyper som ikke krever tilrettelegging kan likevel komme i strid med den tradisjonelle frilufsbruk.

Flere ulike typer aktiviteter foregår i Byfjellene Vest, bl.a. kan nevnes orienteringsløp, trimløp, sportsklatring, sykling, riding, paintball-skyting og kjøring med modellbåt. Arrangementer som

byfjellsdagen, 7-fjellsturen og Lyderhornsdagen er også aktiviteter knyttet til dette området. Idrettslag og andre lag og organisasjoner har lange tradisjoner for å bruke byfjellene. I byfjellene vest er det spesielt stor aktivitet ved Tenebekkområdet, Kvarven, Viggohytten, Skogly og Nordnæsdalen.

Idrettsplassen i Nordnæsdalen (åpnet i 1948) benyttes til ulike aktiviteter. Foruten buekorpsenes egen aktivitet brukes den av O-kretsen, skoleklasser, barnehager, speidertropper og dressurklubber m.m. I 1984 ble det anlagt parkeringsplass ved eiendomsgrensen til idrettsplassen og satt opp bom for å hindre uønsket kjøring videre inn på eiendommen.

I den sørlige del av Kandaskogen er det opprettet en ”Folk i form-løype”. Løypen var et virkemiddel for å øke befolkningens fysiske aktivitet foran OL i 1994. Intensjonen var at det skulle opprettes minst en slik løype i hver kommune over hele landet. Løypen er 4-5 km og høydeforskjellen er maksimalt 110 meter mellom høyeste og laveste punkt langs løypen. Det er satt opp egne orienteringstavler og merking av løypen. Løypen ble etablert i samarbeid mellom Bergen kommune og Kiwanis klubb i Fyllingsdalen.

Sykling og riding foregår på turveiene i området. Det har vært arrangert trimritt for syklister på Kvarven. Vest i Skarpafjellet finnes et av Bergens mest brukte klatrefelt for sportsklatring. Det er potensiale for klatring flere steder i Lyderhornmassivet. Ved Lappeleiren har et område i lengre tid vært benyttet til paintball-aktivitet.

4.3 Skoler og barnehager

”For skoler og barnehager som har en beliggenhet i tilknytning til byfjellene, er fjellområdene og skogen i fjellenes randsone arena for uteaktivitet og kunnskapsformidling. Slik aktivitet og bruk av natur i undervisnings- og formidlingssammenheng er forankret i Læreplan for grunnskolen (L97), samt Rammeplan for barnehagene.”

(Forvaltningsplan for sentrale byfjell kap. 3.6)

Skole-Norge er inne i en periode med store og viktige endringer. ”Skolen må legge økt vekt på ferdigheter og kunnskap, må preges av et større mangfold og gi elevene et mer likeverdig tilbud”. Dette er et av hovedmålene i Regjeringens stortingsmelding ”Kultur for læring” som ble lagt frem 2.april 2004. Virkemidlene for å nå disse målene er økt lokal handlefrihet, styrking av elevenes grunnleggende ferdigheter og opplæring bedre tilpasset den enkelte elev.

Bergen har unike naturområder i umiddelbar nærhet til de fleste skoler. Nærområdene til skolene er i hovedsak rike på trær, busker, planter, fugler, dyr og utallige spennende vassdrag. Tilkomsten til nærområdene er god og de fleste uteområdene er klare til bruk som ”Det levende klasserommet”.

Regjeringen legger opp til minst en time fysisk aktivitet pr. dag for skolebarna. Det kan vises til prosjektet *”Bergen en by i bevegelse. Styrking og stimulering av fysisk aktivitet i skole og fritid”*.

Alle barn i barnetrinnet skal ha uteskole. I 2001 ble det foretatt en undersøkelse om hvor de ulike barneskolene hadde sin uteskole. Skolene på barnetrinnet og barnehager har kartfestet områder som er i jevnlig bruk. Registreringene viser mange viktige områder, men fordi ikke alle skolene har foretatt slik kartfesting og kvaliteten på kartleggingen er varierende, vil også andre områder vil være viktige. Registreringene er avsluttet for Fyllingsdalen- og Laksevåg bydel (se fig. 8.).

4.4 Jakt og fiske

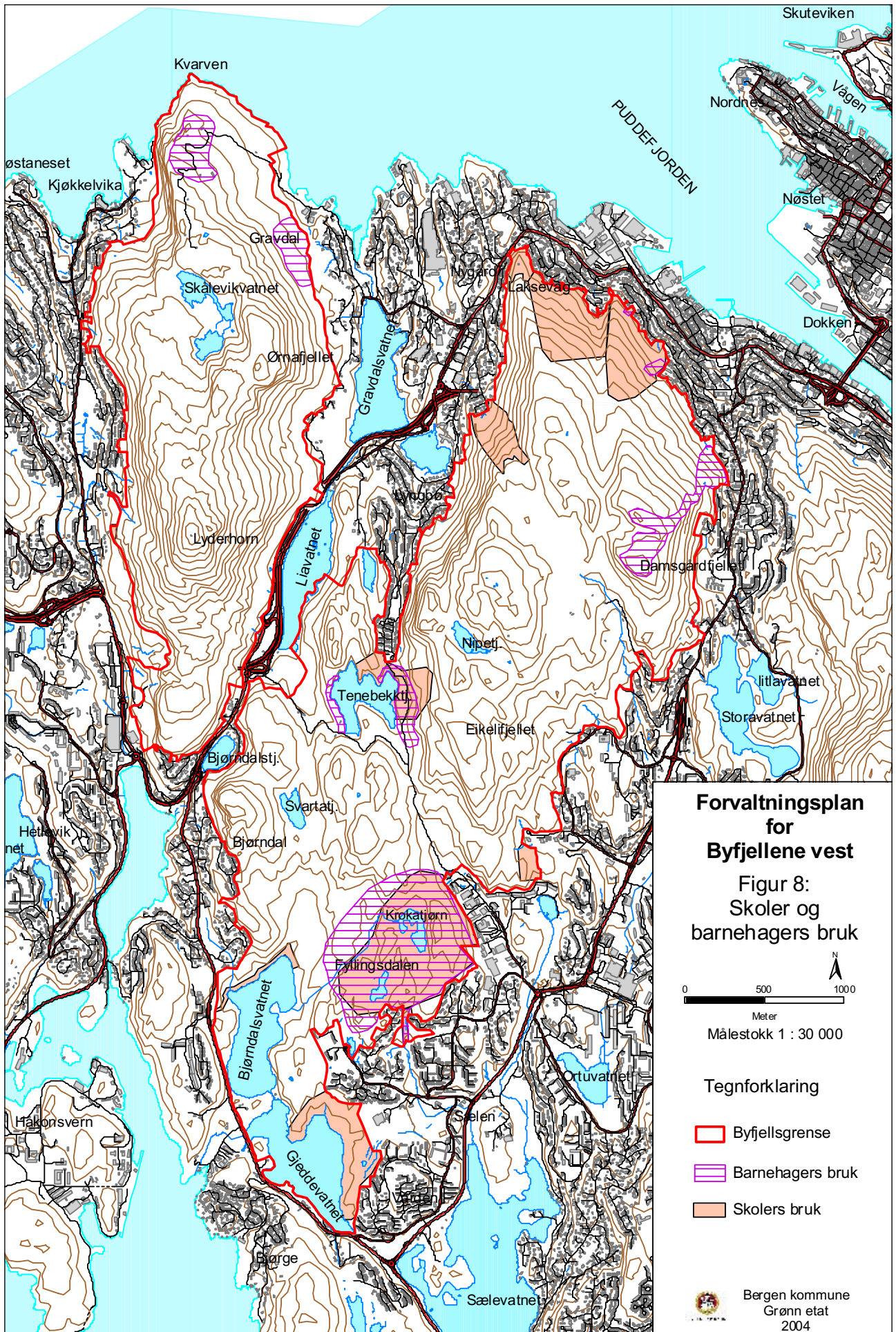
4.4.1 Jakt

Det er i dag to områder (vald) som gir grunnlag for fellingstillatelser for hjort i byfjellene vest. I deler av disse områdene er det av sikkerhetsmessige ikke tillatt å drive jakt, men arealet gir likevel grunnlag for fellingstillatelser. Kanadaskogen inngår i Øvre & Nedre Fyllingen Hjortevald, men er ikke jaktbart. Nordlige del av Lyderhorn med Kvarven inngår i Kvarven og Lyngbødalen Hjortevald. På Kvarven er det ikke tillatt med jakt lørdager og søndager.

De senere årene er det gitt 10 fellingstillatelser for hjort pr. år for de to valdene til sammen. Det er nødvendig å opprettholde jakt i området for å kunne holde hjortebestanden på et forsvarlig nivå. Jakt ut over dette bør av sikkerhetsmessige årsaker ikke pågå.

4.4.2 Fiske

Det er utarbeidet plan for tilrettelegging for fritidsfiske i Bergen (1996 – 2000). Innenfor planområdet er det muligheter for fritidsfiske i Bjørndalsvatnet, Gjeddevatnet og Tenebekktjørna. En bekk fra Kjerreidviken er åpnet slik at det i dag er forbindelse til Gjeddevatnet. I Tenebekktjørn ble det på 90-tallet satt ut fisk, samt at bekkeutløpene ble kalket for å skape best mulig leve- og gyteforhold. Det er registrert behov for tiltak for å fremme allmennhetens muligheter for fritidsfiske i ferskvann. Aktuelle tiltak er fysisk tilrettelegging, fiskekultivering eller informasjonstiltak.

4.5 Skogsdrift

I Byfjellene Vest forvalter Bergen kommune skog i området ved Tenebekktjørna og sørøst for Lyderhorn (fig. 9). I skjøtsel av disse områdene, spesielt ved Tenebekktjørna, legges det vekt på å gjøre skogen attraktiv for friluftsliv. Andre områder med gode vekstvilkår for skog (høg bonitet) er lokalisert til Kvarven og ved Skålevik. Ved Skålevik er tilkomsten til området svært vanskelig, noe som gjør at drift her er lite aktuelt. Byfjellene vest er generelt vanskelig tilgjengelig for skogsdrift bl.a. på grunn av tett bebyggelse i randsonen. Pr. i dag pågår det kun privat skogsdrift i mindre skala i området mellom Tenebekktjørna og Nipetjern. Dette området er tilgjengelig med skogsveg. Sett under ett er den økonomiske verdien og interessen for skogsdrift i Byfjellene Vest minimal.

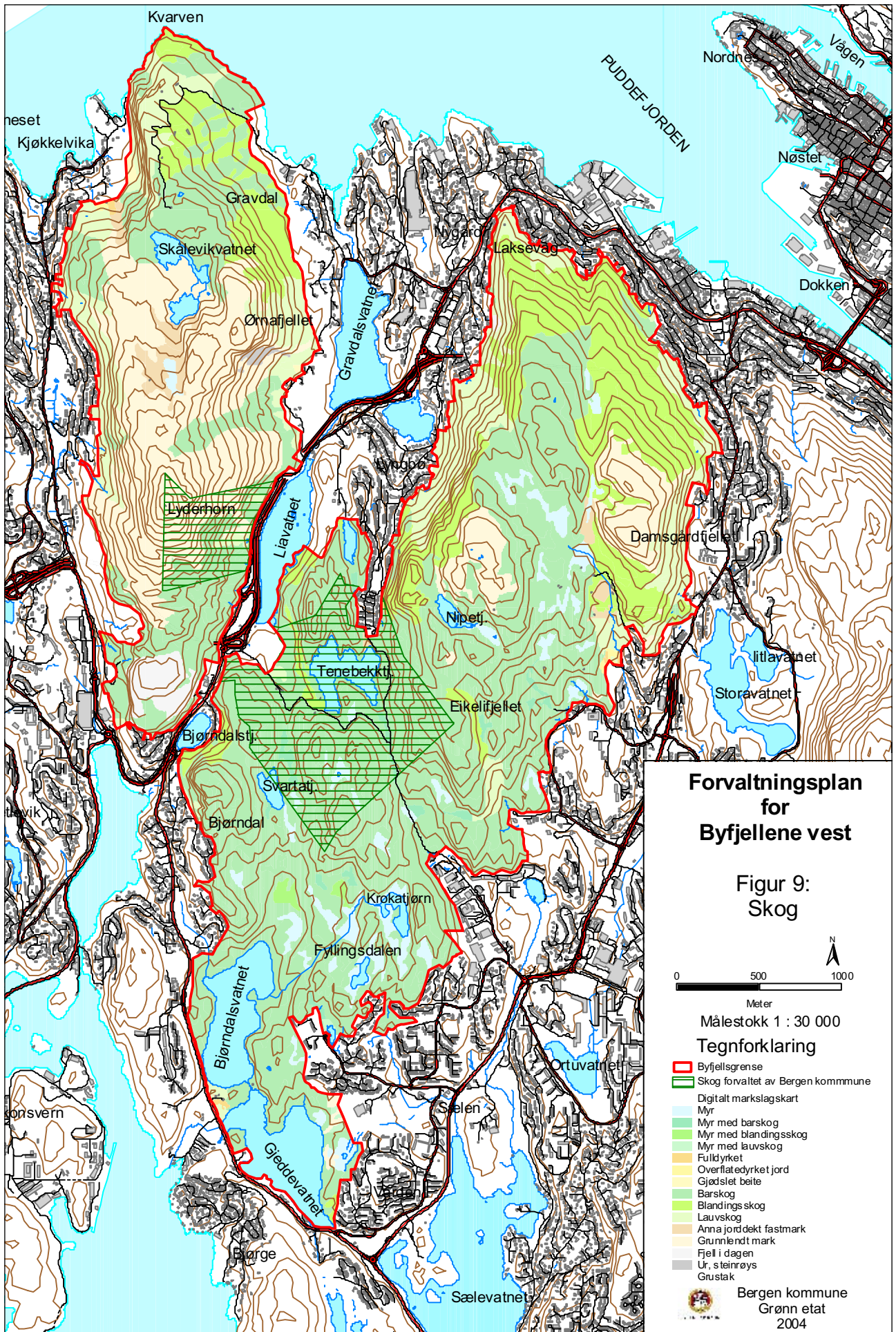
4.6 utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

Byfjellene Vest er viktig for friluftsliv, spesielt for dem som bor i Laksevåg bydel og Fyllingsdalen bydel. Mange områder har stor ferdsel og bærer tydelig preg av dette. Det er stort behov for økt tilrettelegging i områder hvor det er stor aktivitet. I tillegg er det nødvendig å kanalisere ferdsel for å hindre slitasje eller forstyrrelser i sårbare områder. Det er pr i dag ingen områder som er tilrettelagt for friluftaktiviteter som bålbrenning og grilling. Det er heller ikke områder som er tilrettelagt som utearealer for barnehager og skoler knyttet til fysisk aktivitet (lek) og læring. Å ta i bruk dagens turområder i undervisningssammenheng er en stor utfordring. Potensialet for utvikling av gode læringsarealer og oppholdsarealer for barnehager og skoler er stort. Mht til fysisk aktivitet er også byfjellene viktig arena som turmål for elevene.

Hyttene er et viktige innslag i byfjellene vest. Spesielt de hyttene som er åpne for publikum er populære turmål og møteplasser, og det er viktig å opprettholde dette tilbudet.

Aktuelle tiltak knyttet til friluftsliv i området:

- Sikre areal som fungere som skolers uteareal.
- Etablere uteområder som fungere som base for barnehager og skoler. I slike områder er det aktuelt å bygge gapahuker og eventuelt bålplasser. Slik bruk av areal må skje i forståelse med grunneier.
- Kanalisere ferdsel for å unngå slitasje eller forstyrrelse i sårbare områder.
- Utarbeide forenklet informasjon knyttet til friluftsliv, natur- og kulturminnegrunnlag.

5 FERDSEL

Byfjellene Vest brukes i hovedsak av dem som bor i nærmiljøet, og er derfor svært viktig som nærturområde.

Brukerundersøkelsen til Bergen Turlag viser til at nær 40% av brukerne går hjemmefra når de skal på tur, de øvrige bruker ulike transportmidler for å komme til tuområdene. Ifølge brukerundersøkelsen er det få (11%) som oppgir at økt tilrettelegging kan øke deres bruk. Undersøkelsen understreker imidlertid at dette ikke må tolkes slik at planlagte opprustnings- og vedlikeholdsprosjekt på turveier og stinett ikke må gjennomføres.

Undersøkelsen peker på følgende grunner:

- *Det er et stort behov for å opprettholde dagens omfang og standard på sti og rutenettet*
- *På stinett med stor bruksintensitet er det behov for kanaliseringstiltak som kan redusere slitaskader på naturen.*
- *Det er ikke undersøkt hvor mye økt tilrettelegging vil bety for de som ikke allerede er aktive brukere av byfjellene i dag. Det er sannsynlig at tilrettelegging vil være langt viktigere som bruksfremmende tiltak for denne gruppen.*

5.1 Atkomst

”For friluftsliv og idrett i byfjellene er den viktigste utfordringen å sikre tilgjengelighet til byfjellene og sikre sammenhengen mellom byfjellene og grønnstrukturen i byggesonen.”

(Forvaltningsplan for senterale byfjell kap. 3.1)

5.1.1 Innfallsporter

Det er registrert 27 viktige innfallsporter til Byfjellene Vest i Grønt atlas. Graden av bruk varierer, men alle er svært viktig å bevare. Lokale innfallsporter er viktige for lokalmiljøet som sokner til disse. Ikke minst for barn og småbarnsfamilier er lokale innfallsporter av stor betydning. For barn kan stiene være naturlig atkomst til lekeområder i naturen. Mange av innfallsportene fungerer også som nærturområder og aktivitetsområder for skoler og barnehager.

De viktigste hovedinnfallsportene til Kanadaskogen er Spelhaugen, Tenebekktjørna fra Nipedalen, Lappeleiren og Varden. For atkomst til Damsgårdsfjellet er Melkeplassen, Laksevåg, Nordnæsdalen og Nygårdsdalen viktige innfallsporter. Når det gjelder Lyderhorn samler atkomstene fra Kvarven, Skålevik, Olderdalen, Sildaberget og Banuren opp mesteparten av trafikken. I oktober 2003 ble innfallsporten ved Vestkanten gjenåpnet. Atkomst via Grøvledalen ble også utbedret og representerer nå et alternativ til atkomsten via Sildaberget.

Byfjellsundersøkelsen tallfester trafikken på noen av de mest brukte atkomstene. Tenebekktjørna fra Nipedalen hadde opptil 1600 brukere ukentlig i badesesongen. Resten av året er innfallsporten mindre brukt, men likevel viktig. Spelhaugen har flere brukere enn Tenebekktjørna og er trolig den innfallsporten til Kanadaskogen med flest brukere. Månedskiftet mai/juni viste nesten 1500 passeringer ukentlig. Nordnæsdalen har også mange passeringer (om lag 300 ukentlige brukere). På uker med helgearrangement steg antallet passeringene til over 1200 personer. Innfallsporten Olderdalen til Lyderhorn hadde størst trafikk i mai med inntil 700 ukentlige brukere. Videre utover sommersesongen var tallet på ukentlige brukere i underkant av halvparten. Undersøkelsen gav ikke data fra Kvarven, men sannsynligvis er trafikken her høyere enn for Olderdalen.

5.1.2 Informasjon

Det er satt ut 11 informasjonstavler ved sentrale innfallsporter i Byfjellene Vest. I tillegg har Bergen og Omland Friluftsråd informasjonstavler på Kvarven og i Tenebekktjørn friluftsområde.

Det er i tillegg en rekke retningskilt inne i byfjellsområdet. Skilt og tavler er plassert og utformet etter skiltplan for byfjellene. Ansvar for skilt og tavler i området har til i dag vært fordelt mellom kommunen og Bergen Turlag.

5.1.3 Kollektivtransport

Kollektivtilbudet er relativt godt i områdene rundt byfjellene vest. Der går bussruter fra sentrum til de fleste viktige innfallsportene. I Byfjellene Vest er det godt busstilbud til innfallsporter ved Spelhaugen, Nipedalen, Varden, Laksevåg, Vestkanten og Gravdal.

5.1.4 Parkering

Parkeringsbehovet er størst ved Tenebekktjørna og spesielt stort i badesesongen. Parkeringsplasser er etablert ved Nipedalen og Lappeleiren. Det er begrenset parkering i Nipedalen, men her er det imidlertid god bussforbindelse. Parkering ved Lappeleiren er et alternativ til Nipedalen. Det er også opparbeidet parkeringsplass ved Spelhaugen. Ellers er det parkeringsmuligheter ved Vestkanten, Varden (v/idrettsstadion), Melkeplassen, Nordnæsdalen og ved skolene i nærområdet. Ved Kvarven er det satt av plasser til funksjonshemmede og området ved Nutec benyttes ellers til parkering.

5.1.5 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

Det er viktig å opprettholde dagens innfallsporter, stier og rutenett i Byfjellene Vest. Å skape attraktive startsteder er en utfordring. Innfallsportene bør være lett tilgjengelige og synlige både i terreng og på kart. Videre må informasjonstavler ved innfallsportene være oppdaterte. Privatisering og ulik bruk av området kan på mange måter hindre adgang. Tiltak som utbygging, utfyllinger, murer, gjerder m.m. kan stenge.

Det er foretatt en gjennomgang av informasjonstavlene i 2004. En del informasjonstavler og kart preges av mange års slitasje og trenger fornying. Det er også behov for skilt med informasjon om båndtvang, riding, telting m.v.. Et enhetlig opplegg for skilting, informasjon og vedlikehold bør utarbeides for alle byfjellsområder. Ansvar for skilting og informasjonstavler i byfjellene bør tillegges den kommunale byfjellsforvaltningen i Grønn etat.

Byfjellene vest og de mange perler som finnes her er ukjent for mange. For folk som ikke er lokalkjent kan det også være vanskelig å finne frem til startpunkt for turen. I mange tilfeller er kollektivt transportmiddel det beste utgangspunkt for en tur i byfjellene. For dem som ikke disponerer bil kan kollektiv transportmiddel være avgjørende, men slik transport gir også muligheter å starte turen ett sted og ende opp ett annet. Samarbeid med kollektivt transportselskap om informasjon vedrørende rutetilbud og innfallsporter til byfjellene kan gjøre byfjellene tilgjengelig og attraktivt for flere.

Parkeringstilbudet for privatbiler er flere steder begrenset. Det vil ikke være mulig eller ønskelig å dekke parkeringsbehovet for de aller største utfartsdagene. Når det gjelder parkeringsplass i Lappeleiren bør det likevel vurderes å øke antall plasser for å lette parkeringspresset på Nipedalen. Parkering er et problem ved Banuren og Skålevik og parkeringsmulighetene ved Kvarven må avklares nærmere.

Aktuelle tiltak for å ivareta tilgjengelighet og informasjon.

- Sikre viktige innfallsporter. Innfallsporter som brukes som uteområde for barnehager og skoler må prioriteres.

- Revidere informasjon (kart med tekst) på informasjonstavlene jevnlig og vedlikeholde informasjonstavler og skilt.
- Etablere skiltstandard for byfjellene.
- Etablere samarbeid med kollektivtrafikken om markedsføring i rutehefter og lignende.
- Utvide parkeringskapasiteten ved Lappeleiren.

5.2 Turveier og stier

5.2.1 Turveier

Eksisterende turveier i Byfjellene Vest har god standard. Det er etablert turvei i Kanadaskogen på strekningen fra Spelhaugen til Nipedalen, med en avstikker til Lappeleiren. På Kvarven starter turveien ovenfor Nutec og slynger seg opp til Skåleviksvatna. Kommunen har ansvar for vedlikehold av turveiene i Kanadaskogen. Dette ansvaret er regulert gjennom avtale med BKK som har interesser knyttet til strømkabler på deler av strekningene. Turveien på Kvarven eies pr i dag av forsvaret.

5.2.2 Stier

Det er et godt utviklet stinett i Byfjellene Vest. Hovedstinettet er skiltet i henhold til skiltplan for byfjellene vest. En del av hovedstiene bærer imidlertid preg av stor slitasje og klopper skilt er moden for utskifting. Behov for utbedring er spesielt stort i Kanadaskogen og Damsgårdsfjellet, men også på deler av Lyderhorn.

Det ble i 2003 satt i gang slitasjehindrende tiltak (treveger) på hovedsti fra Nygårdslien til stikryss i Nygårdsdalen og videre i retning Nygårdsnipa. Nygårdsdalen er et myrområde der stiene er svært våte. Ved stor ferdsel i myrområder ødelegges vegetasjonen gradvis og områdene blir preget av gjørme. Kanalisering av ferdsel ved bruk av slitasjehindrende tiltak (treveger) kan forhindre dette, samt at slike tiltak bedrer fremkommeligheten.

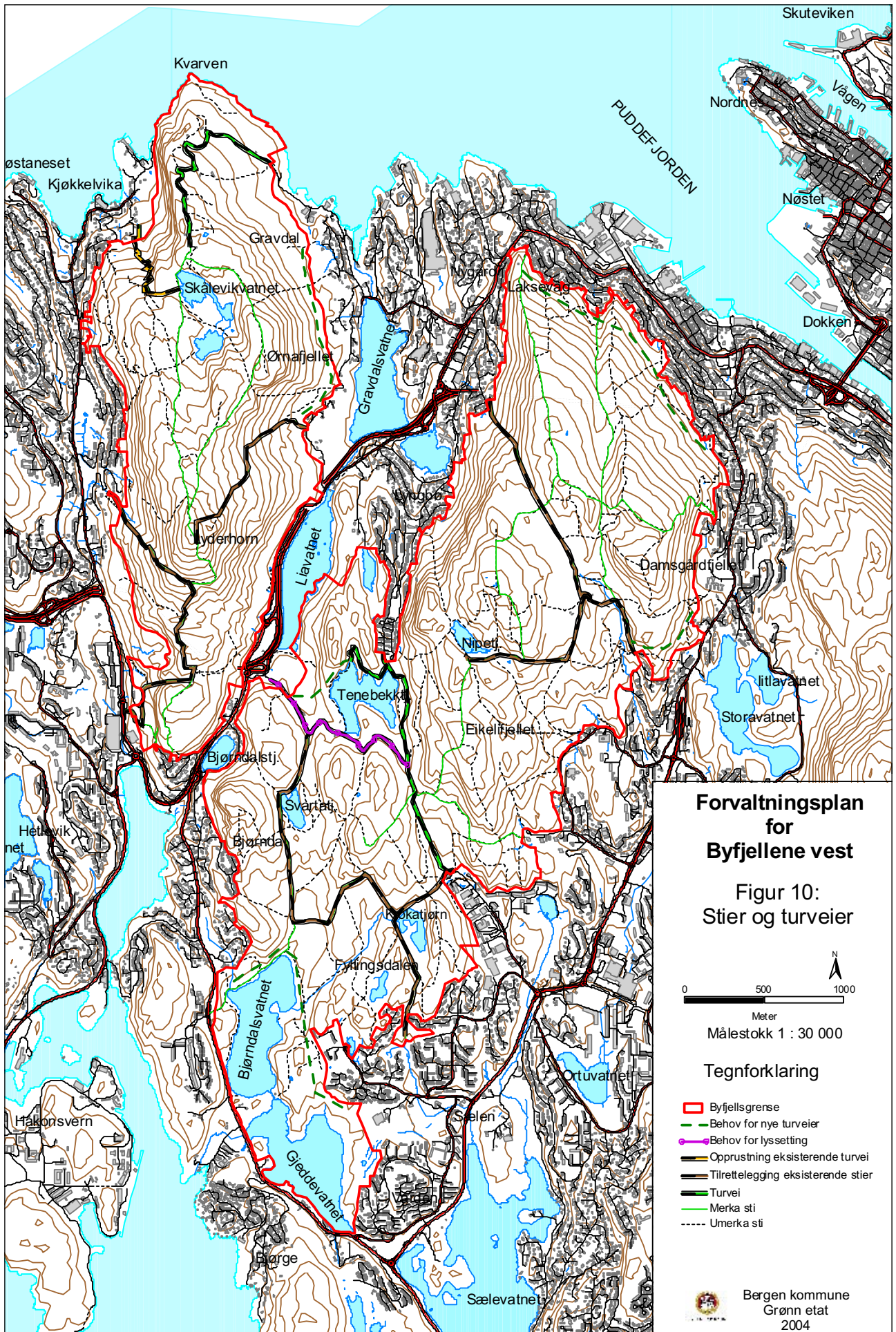
Innfallsporten ved Vestkanten ble i 2003 gjenåpnet og sti via Grøvledalen til Lyderhorn ble utbedret. Arbeidet ble utført i samarbeid mellom kommunen og Vestkanten. Våren 2004 ble stien fra Lyderhorn til Banuren utbedret.

5.2.3 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

Det er først og fremst behov for nye turveier i randsonen mellom bebyggelse og byfjellene. Turveier i randsonen vil øke tilgjengeligheten til byfjellene og samtidig være attraktivt som nærturområder. Den Laksevågske fjellvei ble planlagt og reguleringsplan ble utarbeidet allerede på slutten av 1960-tallet. Trasevalg og reguleringsplan må utarbeides på nytt. Turveien vil være en viktig fortsettelse av den planlagte "Løvstien" fra Langegården til Melkeplassen. Etablering av ny turvei mellom Lappeleiren og badeplassen i Nipedalen vil bedre tilgjengeligheten til badeplassen og avstanden fra parkeringsplasser i Lappeleiren til badeplassen blir kortere. Disse tiltakene er registrert som behov i *Friluftsmeldingen 2001-2004*.

Behovet for vedlikehold og tilrettelegging av stier er stort i byfjellene vest. Det er ikke mulig å legge om alle stiene slik at en unngår våte partier. Det er stort behov for grøfting, klipping av einer og utførelse av slitasjehindrende tiltak. Det er først og fremst hovedstier som har vært prioritert så langt. Stiprosjektet i Nygårdsdalen er ikke avsluttet og er planlagt videreført i retning Nordnæsdalen. Utbedring av stinettet bør utføres i henhold til etablert byfjellstandard.

"Folk i form-løypen" i Kanadaskogen er ikke vedlikeholdt de senere år og er i svært dårlig stand. Det er en stor utfordring å vedlikeholde hovedstinettet, og denne løypen bør ikke prioriteres for utbedring og vedlikehold fordi den ikke inngår i hovedstinettet.

**Forvaltningsplan
for
Byfjellene vest**

**Figur 10:
Stier og turveier**

0 500 1000
Meter
Målestokk 1 : 30 000

Tegnforklaring

- ▭ Byfjellsgrense
- - - Behov for nye turveier
- - - Behov for lyssetting
- - - Opprustning eksisterende turvei
- - - Tilrettelegging eksisterende stier
- Turvei
- Merke sti
- - - Umerke sti

 Bergen kommune
Grønn etat
2004

Aktuelle tiltak knyttet til turveier og stier.

- Etablere den Laksevågske fjellvei fra Melkeplassen via Vågedalen til Holen.
- Etablere turvei på strekningen fra Bjørndalsstølen til Bjørndalsvatn.
- Etablere turvei fra Lappeleiren til badeplasser ved Tenebekktjørna (vestsiden).
- Etablere turvei fra Banuren til Gravdal. Ved eventuell utbygging til boliger i dette området må mulighet for etablering av turvei langs fjellsiden sikres.
- Etablere turvei fra Tjønne til Nordnæsdalen.
- Etablere turvei fra Varden til Bjørndalsvatnet.
- Utbedre turveien fra Skålevik til Skåleviksvatnene.
- Belyse eksisterende turvei fra Lappeleiren til kryss i Langedalen.
- Utbedre av sti fra Spelhaugen vestover mot Bjørndalsvatnet og videre i retning Svartatjørn-Tenebekk.
- Utbedre sti fra store Kroatjørn i retning sørover mot Hesjaholten.
- Utbedre sti fra Olderdalen til Lyderhorn.
- Utbedre sti fra Banuren til Lyderhorn.
- Utbedre sti fra Vestkanten via Grøvledalen til Lyderhorn.
- Utbedre sti fra Nordnæsdalen i retning Nipetjern.

6 AKTIVITETSOMRÅDER

Noen områder i Byfjellene Vest har svært intensiv bruk i dag og er i stor grad tilrettelagt for friluftaktiviteter og fungerer bl.a. som arena for ulike arrangementer. Disse områdene og bruken av dem vil her bli beskrevet grundigere. Dette gjelder området ved Tenebekktjørna (fig. 11), Kvarven (fig. 12) og Nordnæsdalen (fig.13).

6.1 Tenebekk (Tenebekktjørn friluftsområde)

6.1.1 Eierforhold og forvaltning.

Bergen kommune er grunneier, men Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) har ansvar for drift av badeplassen og området rundt denne (ca 40 dekar). Friluftsrådet overtok driftsansvaret for Tenebekktjørn friluftsområde i 1998, men ansvaret er ikke regulert gjennom skriftlig avtale med kommunen. Friluftsområdet er tilrettelagt med toalett, stupeplattform, informasjonstavle, avfallscontainer og egne avfallskasser beregnet på engangsgriller. Friluftsrådet gir tillatelse til salg av is og kalde drikker i badesesongen mot at området holdes ryddig. Oppsyn av området utføres av Friluftsrådet.

Badevannskvaliteten i sommersesongen er til tider dårlig, spesielt i perioder med stor bruk. Helsevernetaten og Vann- og avløpsetaten i Bergen kommune tar regelmessig prøver av vannkvaliteten. Hensikten er å gi publikum informasjon om kvaliteten på badevannet med hensyn til bakterieinnhold. Friluftsrådet varsler dersom vannkvaliteten ikke er tilfredstillende (mer info. www.bergenvann.no)

Bergen kommune ved Bergen Bygg og Eiendom KF har inngått avtale om utleie av en parsell på ca 1000 m² til Dyno Nobel ASA. Parsellen, som det er oppført et sprengstofflager på, ligger ved turveien mellom Lappeleiren og Tenebekktjørna. Avtalen ble fornyet i 2001 og gjelder for perioden 01.01.2001 – 01.01.2010. Avtalen gir leier rett til bruk av atkomstveg, samt ansvar for utbedring av atkomstveg fra Lyderhornsvei og frem til lageret.

Parkeringsplassen i Lappeleiren ble bygget i forbindelse med etablering av badeplassen i Nipedalen. En begrenset del av området ved Lappeleiren har i en tiårs periode vært brukt til paintball-skyting. Det foreligger ingen skriftlig avtale om denne bruken.

Grønn etat har både driftsansvar og myndighet etter skogloven, frilufsloven, lov om motorferdsel i utmark og vassdrag, innlandsfiskeloven, viltloven m. fl.. Grønn etat har de senere årene tilrettelagt området for friluftsliv. Skogen i området består av nærmere 180 forskjellige bestand. I hovedtrekk er det de bestandene som ligger langs veiene som har vært skjøttet. I skjøtselen har det vært lagt vekt på å gjøre skogen attraktiv for friluftsliv.

6.1.2 Dagens bruk

Området er ofte benyttet til arrangementer og aktiviteter som mosjonsløp, orienteringsløp, byfjellsdag, ulike aktivitetsdager, sjøflystevne med modellfly, beredskapsøvelser m.m. Byfjellsdagen arrangert av Bergen Turlag er av de største arrangementene som holdes i området. Skoler, barnehager og ulike lag og organisasjoner er ellers flittige brukere av området. Om vinteren er det både ski, akemuligheter og muligheter for skøyteløping. Ismåling blir foretatt av kommunen.

Strekningen fra Nipedalen til Spelhaugen har belysning. Det er svært populært å bruke turveiene og stiene i området, både på dag og kveldstid. Turveien benyttes av turgåere, joggere, sykelister, ridende og til tider også av mopedkjørere og motorsyklister.

På fine sommerdager er presset på området stort, spesielt på badeplassen. Parkerings- mulighetene knyttet til Nipedalen er begrenset og stor trafikk og ulovlig parkering kan til tider skape problemer med fremkommelighet. Det anbefales å bruke buss som har holdeplass like ved badeplassen eller å bruke parkeringsplass i tilknytning til Lappeleiren eller Spelhaugen.

En del av skogområdet sør for vannverkstunnel brukes som kommunens øvingsområde for motorsagkurs og trepleie. I dette området pågår det også sporadisk aktivitet knyttet til paintball-skyting.

6.1.3 Brukskonflikter

Byfjellsundersøkelsen til Bergen Turlag (2002) peker på en del konflikter knyttet til forsøpling, løse hunder, motorisert ferdsel (mopeder/motorsykler), sykling og bruk av hest. I all hovedsak er slike konflikter lokalisert til Tenebekktjørna, turveiene og innfallsportene. Ved innkjørselen og parkeringsplassen ved Lappeleiren er ulovlig bosstøpping og hensetting av biler er tidvis et stort problem. Problemet kan muligens reduseres ved en arealavklaring og etterfølgende opprusting av området. Innfallsporten ved Nipedalen og Spelhaugen har i dag renovasjonsordning.

Konflikter om arealbruk har først og fremst vært lokalisert til området ved Lappeleiren. Tidligere forslag om å bruke dette området til motorcrossbane møtte stor motstand. Området er i dag bl.a. brukt til lagringsplass for parkdriften, sprengstofflager, paintball-aktivitet og friluftsliv. En del av området er utpekt som ett av flere aktuelle steder å etablere hestesenter. I gjeldende kommuneplan er området satt av til *Grav- og urnelund*. Det er imidlertid ikke tatt noen beslutning om arealet skal brukes til dette formålet, noe som har sammenheng med at den ytre del av dette området omfattes av reguleringsplan for Ringveg vest. Lappeleiren er en viktig innfallsport til byfjellene vest og friluftsområdet ved Tenebekktjørn, og har i dag stor betydning for friluftslivet.

Problemer m.h.t. til hest og hund er velkjente i friluftsområder. Ved Tenebekktjørn er problemet først og fremst relatert til badeplassen og selve tjernet. Hester og hunder i vannet, og på/eller ved stranden er et problem i forhold til vannkvalitet og trykghetsfølelse. Bestemmelser om båndtvang er regulert gjennom politivedtektene i Bergen. Ved Tenebekktjørn er det båndtvang hele året, men dette overholdes ikke alltid.

Motorsykler og moped er til tider et problem på turveiene, selv om veiene er stengt med bom. En del uønsket trafikk foregår også i selve området.

6.1.4 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak.

Området ved Tenebekktjørna er svært populært. Mange tiltak er utført i området, men fortsatt er det et potensiale for å gjøre området mer anvendelig og attraktivt. Økt kapasitet knyttet til parkering i Lappeleiren og ny turveiforbindelse langs vestsiden av vannet vil kunne avlaste parkering og strand i Nipedalen. Tiltaket vil forenkle tilgjengeligheten til strand og vann på vestsiden, noen som også kan føre til en spredning i bruk dersom det legges til rette for dette. I tillegg åpner det seg en mulighet for rundtur. Det er pekt på behov for flere bord og benker i området, samt noe utskifting av eksisterende. I tillegg er det behov for etablering av bålplasser, dels for å forebygge slitasje og forsøpling ved bruk av engangsgriller eller provisoriske bålplasser. Bålplasser er bl.a. etablert på Fløyen og er blitt et populært tilbud til barnehager, skoleklasser m.m.

God formidling av informasjon knyttet til ferdsel og bruk kan trolig forebygge en del konflikter. Avklaring av fremtidig arealbruk for området ved Lappeleiren er viktig. Bruk av arealet bør vurderes på nytt ved rullering av kommuneplanen.

Aktuelle tiltak i området Tenebekktjørna.

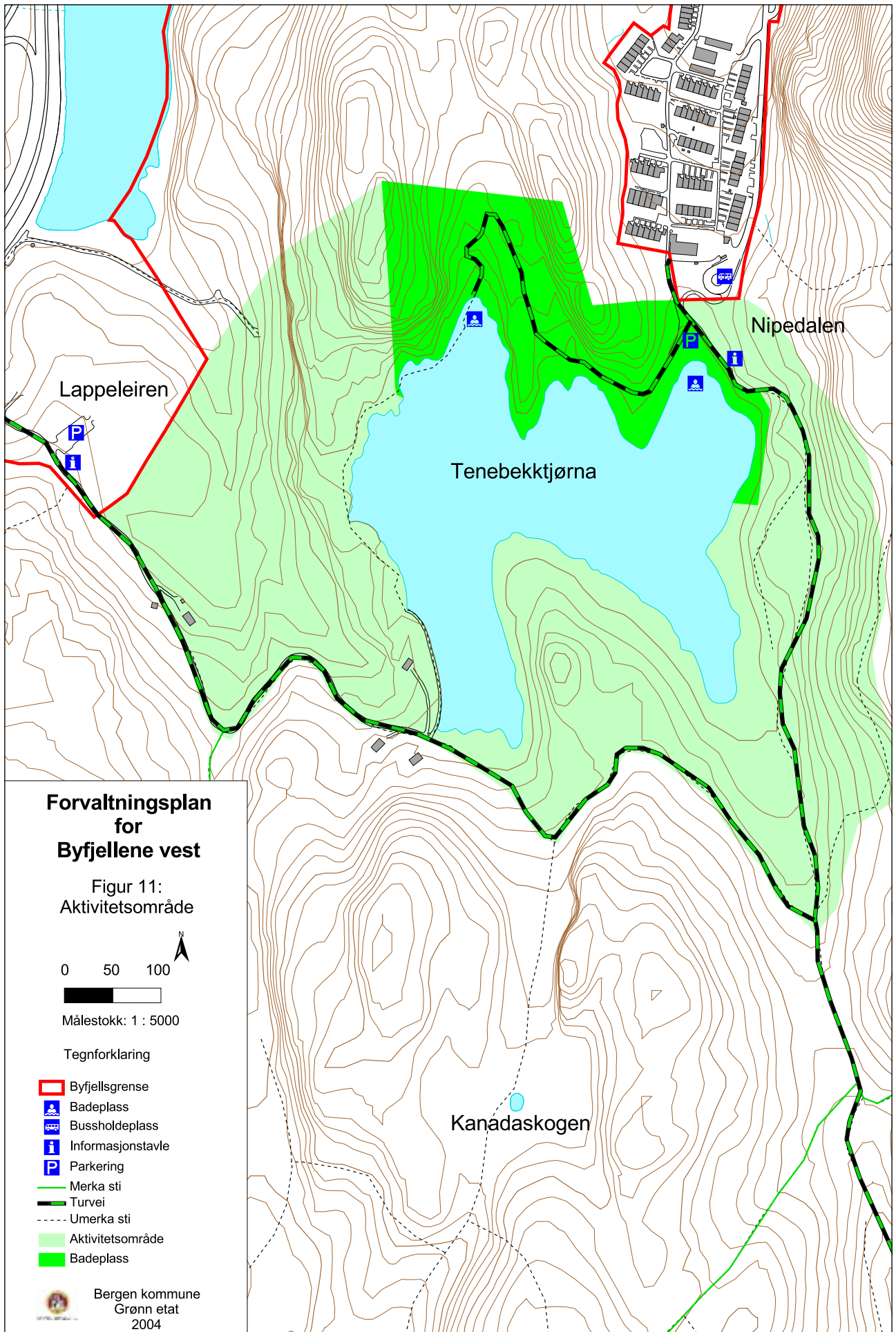
- Inngå avtale med Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) om drift av badeområdet. Avtalen må bl.a. avklare hvilke oppgaver BOF har ansvaret for, samt avgrense dette ansvaret geografisk.
- Utarbeide detaljplan for tilrettelegging for opphold og aktiviteter, for eksempel etablering av bål- og grillplasser, nye bord/benker, gapahuker m.m..
- Etablere renovasjonsordning ved Lappeleiren.
- Etablere ny turvei fra Lappeleiren til badeplass (vestsiden av Tenebekktjørn)
- Øke parkeringskapasiteten i Lappeleiren.
- Sette opp ny belysning langs eksisterende turvei fra Lappeleiren til Langedalen.
- Etablere flere atkomster til vannet.
- Informere om området via internett, brosjyrer, skilting og lignende.

Tenebekktjørn friluftsområde

Natursti i Kanadaskogen Foto: J.R.Brandsdal

6.2 Kvarven

Kvarven er et skogkledd turområde med krigsminner og fine utsiktspunkter. Området hadde militær aktivitet fram til 1961. Etter dette stod området urørt frem til sommeren 1990, da arbeidet med å rydde og restaurere området tok til. Arbeidet skjedde i regi av Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) i samarbeid med Bergen kommune og Laksevåg kulturhistoriske forening (LKF). Friluft- og krigsminneområdet på Kvarven ble høytidelig åpnet den 8. mai 1993. Dette er eneste området der byfjellsgrensen møter byfjorden.

6.2.1 Eierforhold og forvaltning.

Forsvarets eiendom strekker seg fra Kvarven i nord til Lyderhorns topp i sør. I kommuneplanens arealdel er arealet, som utgjør ca. 690 dekar, markert med rød signatur (militært formål). Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) og Laksevåg kulturhistoriske forening (LKF) har ansvar for drift av Kvarven. Forsvaret har gitt BOF og LKF bruksrett til forsvarets grunn så lenge dette ikke strider mot militære interesser. Bruksretten er knyttet til et nærmere avgrenset område av Forsvarets eiendom. Bruksretten er regulert gjennom avtale mellom forsvaret og BOF/LKF. Avtalen regulerer bl.a. mulighetene for tilrettelegging av området til friluftsliv og rett til å restaurere og vedlikeholde den tidligere festningen inkludert krigsminnet torpedobatteriet. Bydrift ved parkdriften disponerer lagerplass i området.

Forsvaret ved Skifte Eiendom holder på med en gjennomgang av forsvarets områder med sikte på å avklare fremtidig bruk og muligheter for å gjennomføre markedsrettet salg av tidligere forsvareseiendommer. En slik gjennomgang er utført for området Kvarven/Gravdal. Skifte Eiendom har utarbeidet en mulighetsanalyse som innspill til rullering av kommuneplanen. Ved en eventuell frigivelse av deler av dette arealet vil det være naturlig å ta opp en endring av formålet i kommuneplanens arealdel. Dette blir avklart ved den forestående rullering av kommuneplanens arealdel. For områder som eventuelt blir overført til Direktoratet for naturforvaltning (DN) eller Statsskog vil formålet landbruks-, natur- og friluftsområde være naturlig.

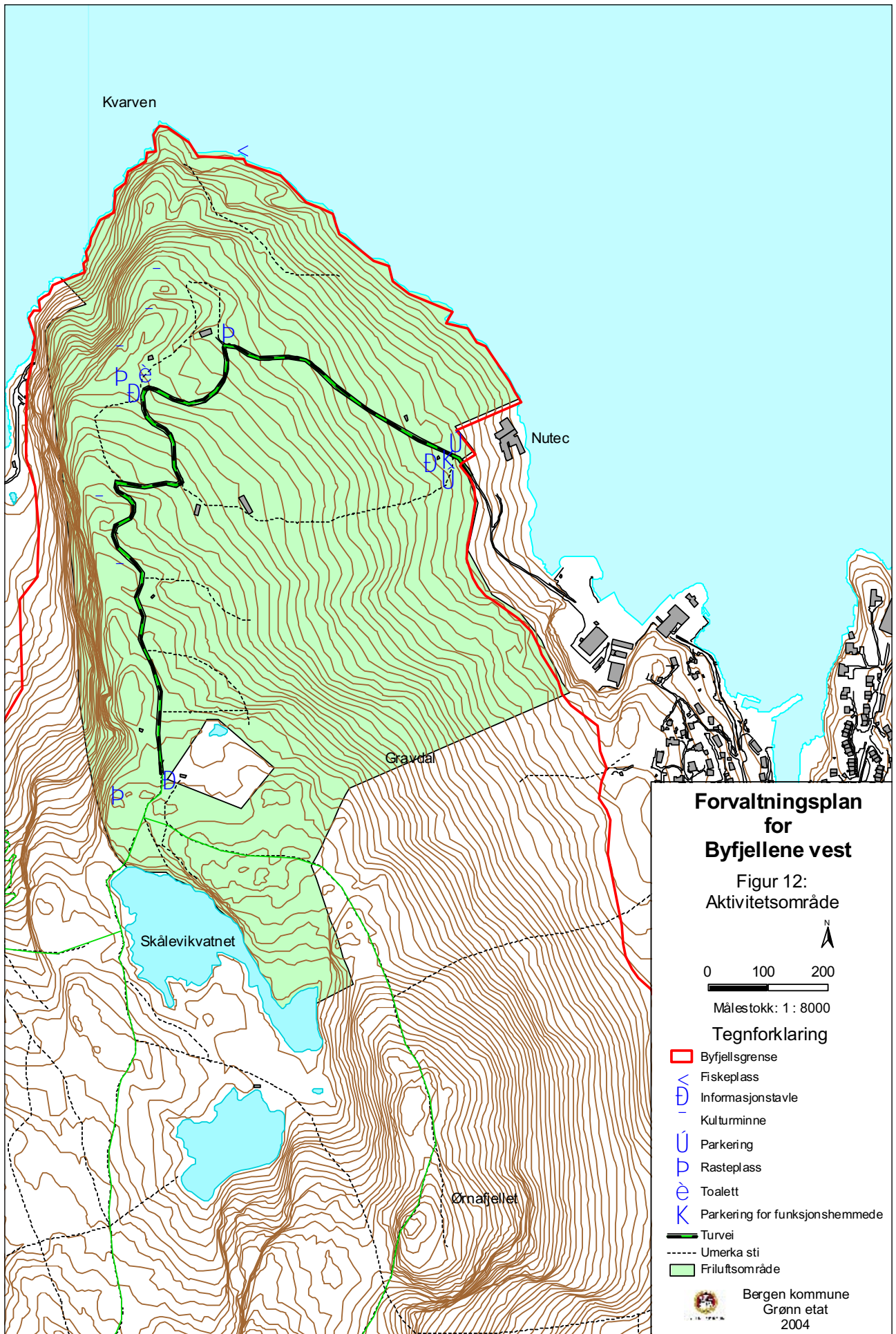
6.2.2 Dagens bruk.

Kvarven er et populært friluftsområde. Det brukes både som nærområde og utfartsområde til Lydehorn. Området er tilrettelagt med bord og benker, informasjonstavler og toalett. Tilgjengeligheten til området for funksjonshemmede er god.

Kvarven har imponerende og omfattende gamle forsvarsanlegg med en spennende historie, flott utsikt, spennende områder for barn, fine rasteplasser og fiskemuligheter ved sjøen. Det gjennomføres bl a omvisninger med informasjon om forsvarshistorie og kulturminner for skoler og ulike grupper. Av andre arrangementer kan nevnes opplevelsesløyper, mosjonsløp, sykkelløp med mer. Invisible MC klubb har løyve til å bruke gangveien med motorsykkel i forbindelse med klubbens arbeid som Natteravner.

6.2.3 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak

Kvarven har potensiale til å bli enda mer attraktivt og mer brukt som uteareal for skoler og barnehager. Etablering av gapahuger og sikre bålplasser er aktuelle tiltak. Gjeldende avtale mellom forsvaret og LKF tillater ikke telting eller en vesentlig økt bruksfrekvens. Dagens begrensninger knyttet til bruk av Kvarven som friluftsområde bør tas opp til ny vurdering ved eventuell frigivelse av området. Videre må en fremtidig forvaltning og drift av Kvarven samordnes, og avtalene som gir bruksrett til BOF og LKF må i den forbindelse revideres.

**Forvaltningsplan
for
Byfjellene vest**

Figur 12:
Aktivetsområde

0 100 200
Målestokk: 1 : 8000

Tegnforklaring

- Byfjellsgrense
- F Fiskeplass
- I Informasjonstavle
- C Kulturminne
- P Parkering
- R Rasteplass
- T Toalett
- K Parkering for funksjonshemmede
- Turvei
- - - Umerkast
- Friluftsområde

 Bergen kommune
Grønn etat
2004

Bruk av området til arrangementer, aktiviteter, tillatelser til kjøring (nøkler til bom) og lignende bør koordineres bedre. Det må videre avklares hvem som skal ha ansvar for fremtidig tilrettelegging, vedlikehold og nødvendig skogskjøtsel. Det er et stort behov for tynning av skog i området. Det må i tillegg avklares hvem som skal gi tillatelse til ulike aktiviteter og arrangementer og gi eventuelle kjøretillatelser (nøkler til bom). Som en viktig del av byfjellene bør Kvarven fungere og fremstå tilsvarende andre aktivitetsområder i byfjellene både når det gjelder tilrettelegging og retningslinjer for bruk.

Kommunens byfjellsforvalter i Grønn etat representerer i dag et knutepunkt for saker med relevans for byfjellene forøvrig, både innad i kommunen og for parter utenfor kommunen. Grønn etat bør ha denne rollen når det gjelder Kvarven.

Aktuelle tiltak i området Kvarven.

- Avklare områdets fremtidige eierforhold og forvaltning.
- Gjøre området mer attraktivt som uteareal for skoler og barnehager (gapahukerfor, bålplasser og lignende)
- Informere om området via internett, brosjyrer, skilting og lignende.
- Avklare muligheter for parkering ved friluftsområdet.
Utarbeide skjøtselsplan.

6.3 Nordnæsdalen

Nordnæsdalen (tidligere Espedalen) ligger øverst i den vestre delen av Fyllingsdalen, mellom Olsokfjellet i øst, Holefjellet i nord og Gravidalsfjellet med Nygårdsnipa i vest/nordvest.

6.3.1 Eierforhold og forvaltning.

AS Nordnæs Bataillons venner er grunneier for ca. 460 dekar av området. Omkring 60 dekar ble gitt i jubileumsgave til Bataillonens 60-årsjubileum i 1918. Senere har eiendommen blitt utvidet til de grenser som er gjeldende i dag. Eiendommen har i dag 4 bygninger (2 hytter) og en fotballbane.

I tillegg til den buekorpslige aktiviteten ble det de første 10-20 årene drevet skogplanting og dyrking av grønnsaker. Senere har skogen vært pleiet i en viss grad. Enkelte teiger har vært ryddet og kvistet. Vedlikehold av stier blir utført som dugnadsinnsats. I de senere år har Bergen Turlag skiltet noen av de mest benyttede stier i og gjennom dalen. Det er også lagt ned klopper over våte områder langs hovedstien gjennom skaret mot Damsgårdsfjellet og Laksevåg.

6.3.2 Dagens bruk

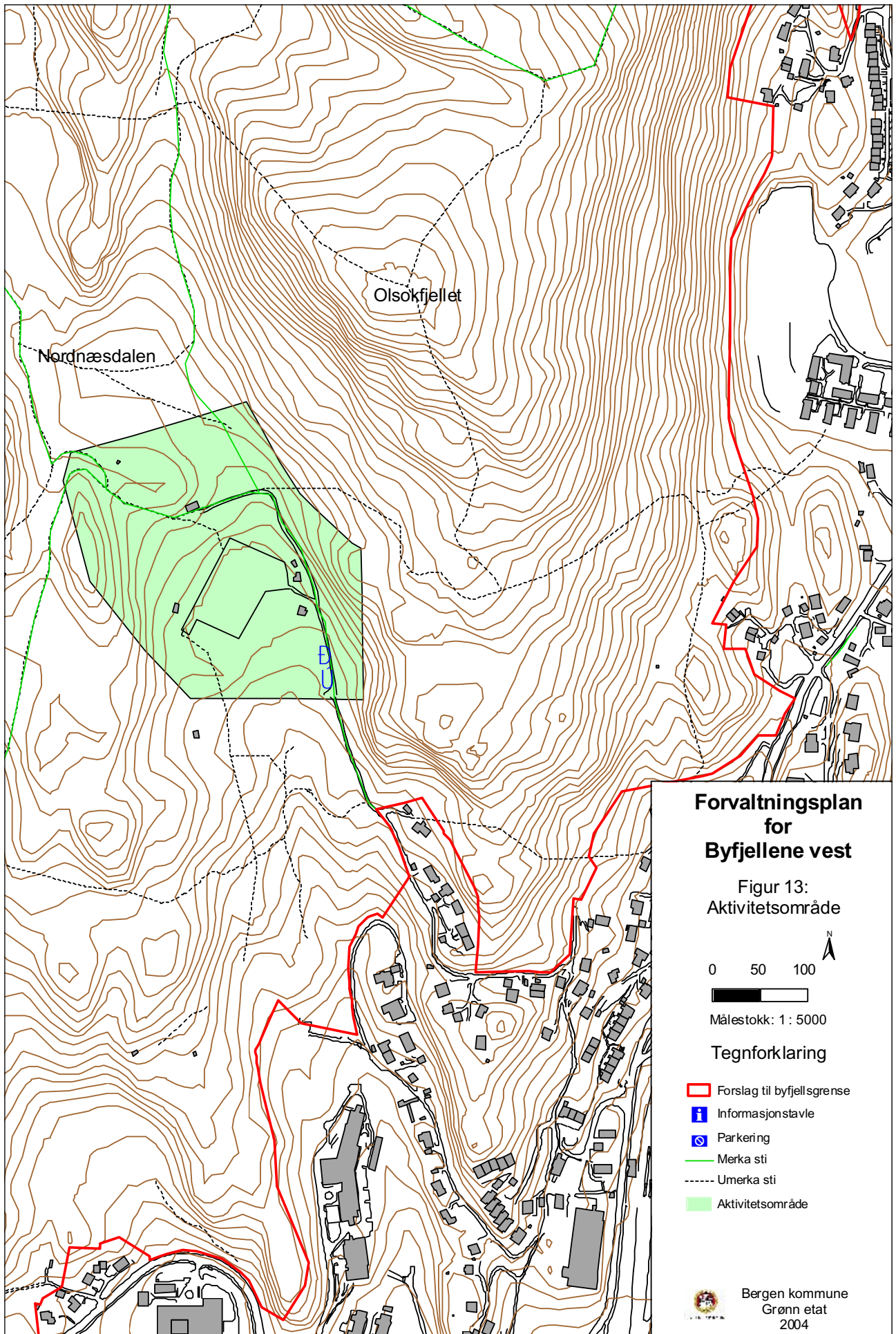
Utenom Bataillonens egen aktivitet, blir dalen også brukt av andre. Av aktiviteter kan nevnes orienteringsløp, dressur av hunder, utflukter med leker, grilling og lignende. Skoleklasser, barnehager og speidertropper m.m. bruker området i stor utstrekning. Det ble i 1984 anlagt en parkeringsplass like ved idrettsbanen og bom på veien videre for å hindre kjøring inn på selve banen. Ved bruk av idrettsplass skal grunneier kontaktes.

6.3.3 Utfordringer og aktuelle oppfølgingstiltak

Nordnæsdalen er en mye brukt innfallspori til byfjellene vest og er et sentralt aktivitetsområde for mange. God tilgjengelighet til området må ivaretas for fremtiden, samt at vedlikehold av viktige stier må opprettholdes. Aktuelle tiltak må utføres i samarbeid med grunneier.

Aktuelle tiltak i Nordnæsdalen.

- Utbedre hovedstier.

7 HOVEDUTFORDRINGER OG FREMTIDIG FORVALTNING

”Økte krav til boligfortetting i sentrumsnære deler av kommunen gir økt utbyggingspress i randsonen til byfjellene. Med tanke på å ivareta byfjellene som friluftsområde på lang sikt, vil en viktig utfordring være å etablere en langsiktig grense mellom by og byfjell.

*I tillegg ligger det en viktig utfordring i å sikre sammenhengen mellom byfjellene og grønnstrukturen i byen”.
(Forvaltningsplan for sentrale byfjell 2000)*

I Kommuneplanens arealdel er det beregnet at det vil bli bygd ca 1800 nye boliger i Laksevåg bydel og ca 400 nye boliger i Fyllingsdalen bydel i perioden 2000 - 2011. I den første 4-årsperioden vil byggingen foregå fordelt over hele bydelen med tyngdepunkt i aksene Loddefjord-Kjøkkelvikdalen. Etter denne perioden vil potensialet for boligbygging ligge i Mathopen-Hetlevikåsen i ytre Laksevåg og Gravdal i indre Laksevåg. Det er beregnet at det vil bli bygd ca 400 nye boliger i Fyllingsdalen fram til 2011. Bydelen er i prinsippet ferdig utbygd i løpet av perioden 2004-2007. I forbindelse med forsvarrets ønske om å avhende store deler av Kvarven er det foreslått å utvide avsatt boligområde i Gravdal.

7.1 Hovedutfordringer

I Byfjellene Vest er de største utfordringer lokalisert til randsonen. Randsonen er overgangen mellom bebyggelsen og byfjellene. I denne sonen er det konflikt mellom utbygging og omdisponering av arealer. De fleste kulturminnestrukturer, utearealer for skoler/barnehager og alle atkomster til byfjellene vest er lokalisert i denne sonen. I tillegg utgjør sonen en svært viktig buffer mot viktige områder for biologisk mangfold. Kanadaskogen er et område som er spesielt viktig for biologisk mangfold og sårbar for ytterligere utbygging. Utbygging i randsonen vil i mange tilfeller også forringe verdier knyttet til landskapet som opplevelse og omgivelse. Internt i byfjellsområdet er utfordringene i hovedsak rettet mot tilrettelegging og kanalisering.

Hovedutfordringer:

- *Ivareta det biologiske mangfoldet i Byfjellene Vest.*
Områder som er viktig for det biologiske mangfoldet må vernes mot tekniske inngrep, forstyrrelser og mot slitasje. Stier og veier må legges slik at ferdsele i hovedsak kanaliseres utenom sårbare områder.
- *Ivareta kulturminnene i Byfjellene Vest.*
De fleste kulturminnene ligger i randsonen, og det er derfor spesielt viktig å unngå tekniske inngrep i randsonen. Gjengroing er en stor trussel mot kulturminner i området, og det bør derfor utføres skjøtsel av vegetasjon rundt viktige kulturminner. Informasjon kan også bidra til at kulturminner i området ikke ødelegges.
- *Ivareta Byfjellene Vest som rekreasjonsområde.*
Byfjellene vest er svært viktig som rekreasjonsområde for befolkningen i Laksevåg bydel og Fyllingsdalen bydel. Områdets omfang bør opprettholdes, og det må derfor ikke tillates å omdisponere deler av området til andre formål.
- *Øke bruken av Byfjellene Vest for rekreasjon og som undervisningsarena.*
Motivere til økt bruk ved god skilting, oppdaterte informasjonstavler og annen informasjon via internett, brosjyrer m.m.. Tilrettelegge for friluftsliv og undervisning, bl.a. med bålplasser og gapahuker.

7.2 Byfjellsgrense

Begrepet byfjellsgrense som brukes her, er en parallell til begrepet markagrense i Oslo. Byfjellsgrense nyttes som begrep for den ytre grense fra byfjellsområdene mot byen for å sikre disse områdene mot utbyggingsinteresser. Denne planen vil foreslå en slik grense som kan fastlegges i kommuneplanens arealdel.

Byfjellsgrensen er:

- Grensen mellom byfjellsområdene og byggesonen.
- Avgrensning av byfjellsområdenes forvaltningsområde.

Spørsmål om sikring av Kanadaskogen har vært tatt opp som tema i en årrekke. Norsk speiderguttforbund, avd. Laksevåg var blant dem som henstilte de folkevalgte i Laksevåg på 1970-tallet om at kommunene Laksevåg og Bergen fredet deres andeler av Kanadaskogen. Bakgrunnen var ønsket om å sikre området i forbindelse med utbygging av den nye bydelen Fyllingsdalen som skjedde med stort tempo i 1960 årene. Speiderne har benyttet området siden den første tropp ble stiftet på Laksevåg i 1911. Kanadaskogen har vært foreslått sikret både som friluftsområde og landskapsvernområde. Forslag til grenselinje mellom byggeområder og friluftsområder ble på slutten av 80-tallet fremmet som egen kommunedelplan. Planen ble imidlertid avvist. En finner det naturlig å se Kanadaskogen i sammenheng med byfjellsområdene og la det bli en del av byfjellspanen.

7.2.1 Prinsipper for trekking av byfjellsgrense

Det henvises til oversiktskart og detaljkart i vedlegg nr. 1.

”Byfjellsgrensen bør trekkes slik at områdene som blir liggende innenfor grensen tilsvarer de områder som etter allmenn oppfatning utgjør byfjellene, både bruksmessig og landskapsmessig.”
(Forvaltningsplan for sentrale byfjell 2000)

I dette arbeidet er det tatt utgangspunkt i grensen mellom *landbruks-, natur- og friluftsområdene* (LNF-grensen) og *byggeområder* slik denne er presentert i gjeldende kommuneplans arealdel. På grunn av økte krav til presisjon har en her arbeidet med grensen i målestokk 1:1000.

Ved fastlegging av byfjellsgrensen er i tillegg følgende forhold tatt i betraktning:

- *eiendomsgrenser* nær gjeldende LNF-grense (bebygde eiendommer bør ligge utenfor byfjellsgrensen)
- *naturlige fysiske avgrensninger i terrenget* som veier, kraftlinjer, skrenter, høyder e.l.
- *plangrenser* for stadfestete reguleringsplaner.
- *formålsgrenser* i stadfestete reguleringsplaner, der det er aktuelt å inkludere “grønne” arealbruksformål i byfjellene.

Der regulerte friområder eller friluftsområder i byggesonen utgjør en naturlig del av byfjellsområdet er områdene foreslått lagt innenfor byfjellsgrensen. Regulerte friområder som har beholdt sitt naturpreg oppfattes som en naturlig del av skog/fjellområdet. Dette gjelder bl.a. området ved Hesjalholten (del av reguleringsplan nr.11140000), området vest for Vestlundveien (del av reguleringsplan nr.3830000), område i Espedalen (del av reguleringsplan nr.11860000) i Fyllingsdalen og Morahaugen (reguleringsplan nr.6190000) i Laksevåg. Reguleringsplan for Gjeddevatnet er under behandling. Alle de nevnte områdene har funksjon som viktige nærturområder.

Grønne korridorer som strekker seg fra boligområdene og munner ut i byfjellsområdet utgjør viktige turdrag og innfallsporter til byfjellene. I byfjellene vest kan bl.a. korridoren fra Varden og nordover til Stora Krokattjørn i Kanadaskogen nevnes. På vestsiden av Lyderhorn er Olderdalen et annet eksempel. En naturlig avgrensing mellom byfjell og byggesonen i disse korridorer er overgangen fra turvei til sti. De nevnte korridorene er sikret i reguleringsplaner for de aktuelle områdene. Ved utarbeiding av fremtidige reguleringsplaner i randsonen til byfjellene bør slike korridorer/turdrag innarbeides. Foreslått byfjellsgrense er trukket ned til turvei i korridor fra Varden.

En del reguleringsplaner i randsonen er av eldre dato og bør vurderes på nytt. Der reguleringsplaner tidligere er opphevet eller eventuelt skal oppheves som følge av fastsettelse av byfjellsgrense, bør arealformålet i kommuneplanen justeres i samsvar med byfjellsgrensen.

7.2.2 Konfliktområder og forslag til byfjellsgrense.

Spelhaugen

Stormyra industriområde (reguleringsplan nr.11550000) stikker som en kile inn i Kanadaskogen. I enden av dagens bebyggelse ligger en barnehage samt en parkeringsplass for brukere av Kanadaskogen og Damsgårdsfjellet. Dette er en innfallsport med god turveiforbindelse til bl.a.. Tenebekktjørna. Tidligere plandokumenter viser til at det er foretatt endringer i denne reguleringsplanen og at kommuneplanens arealdel bør endres tilsvarende slik at det ikke oppstår uklarheter om hvor grensen egentlig skal gå.

Byfjellsgrensen bør trekkes slik at barnehagen blir liggende utenfor, mens parkeringsplassen etablert ved innfallsporten blir liggende innenfor. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt A i vedlegg nr. 1.

Løvåsveien

Areal nord for blokkene i Løvåsveien (reguleringsplan nr.11880000) er et gjenværende ubebygget areal som er regulert til byggeområde. Arealet grenser til Kanadaskogen. Reguleringsplanen for dette området er gjennomført.

Byfjellsgrensen bør trekkes langs Løvåsveien slik at arealet på oppsiden av veien inkluderes i byfjellsområdet. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt B i vedlegg nr. 1.

Hermanshaugen-Espedalen

Området omfatter areal vest og nord for Betanien. Nåværende byggegrense vurderes som uklar på grunn av at boligområdene ikke er bygget systematisk etter reguleringsplanen (nr.11860000). Bebyggelse i planens randsoner er ikke etablert. I kulturminnegrunnlaget for byfjellene vest vises det til at området hører inn under tidligere Jonstad gård, og at det i denne delen av randsonen er flere kulturminner (se kap 2.2).

Området er ikke registrert i forbindelse med kartlegging av skolers og barnehagers bruk (fig 8). Markene er likevel attraktive nærturområder både sommer og vinter. Aktiviteter som bygging av gapahuker på Hermanshaugen og barnehagers bruk av markene er observert på befaringer i området. Utbygging i denne randsonen vil sterkt forringe de kvalitetene som er beskrevet for området og i tillegg avskjære den grønnestrukturen som munner ut i byfjellsområdet (*Temakart overordnet grønnstruktur*).

Byfjellsgrensen bør trekkes rundt Hermanshaugen og videre langs ny reguleringsgrense for Betanien og videre mot Nordnæsdalen. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt C i vedlegg nr. 1.

Skaret/Tjønnen

Området er et av de få som ikke er stengt av bebyggelse. Ser en bort fra Øvre Fyllingsvei, finner vi her en grønn korridor mellom Damsgårdsfjellet og Løvstakkområdet (Storevatnet). Det er viktig å ivareta slike korridorer for å unngå at områder blir fragmentert. *"Fragmentering og isolasjon gir mange effekter på gjenværende bestander av planter og dyr. Størst negativ virkning kan vi få på arter som har store leveområder og/eller arter som sesongmessig flytter mellom ulike naturområder, eks hjort"* (Byfjellene i Bergen, Fugle og dyrelivet. NNI-Rapport nr 80 s.23).

Byfjellsgrensen bør gå ned til Øvre Fyllingsvei. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt D i vedlegg nr. 1.

Nygårdslie

Området er en svært viktig innfallsport til Damsgårdsfjellet. Gjeldende reguleringsplan (nr.40250000) åpner for bebyggelse høyere opp i fjellsiden enn det som er bebygget i dag. Denne planen er fra 1950-tallet. Ny reguleringsplan (nr.40250100) som er under behandling foreslår en ytterligere utstrekning av planområdet.

Vestsiden av Damsgårdsfjellet er svært bratt. Nygårdslie er den eneste atkomstmulighet til Damsgårdsfjellet i dette området. Nærmeste atkomster utenom denne er Noven i nord eller Nipedalen i sør. Området like ovenfor bebyggelsen har et svakt skrånende terreng med markert brattere oppgang i bakkant og en markert rygg i vest. Området er nærturområde for Nygårdslie skole og benyttes bl.a. til skolens uteundervisning. Området er registrert på kart over skolers og barnehagers bruk (se fig.8).

Hele vestsiden av Damsgårdsfjellet er landskap som har stor verdi som omgivelse (se fig.3). Bebyggelse høyere opp i fjellsiden bryter med dette landskapsbildet. Videre utbygging må unngås.

Byfjellsgrensen bør trekkes langs eksisterende bebyggelse. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt E i vedlegg nr. 1.

Lyngbødalen(Skitnetjørna)

I Lyngbødalen er det ett gårdsbruk i aktiv drift. Området er avgrenset av Liavatnet i vest og bebyggelsen på Lyngbø i øst. Innmarken til denne gården oppfattes ikke som en naturlig del av byfjellsområdet.

Byfjellsgrensen bør trekkes i nordenden av Skitnetjørna, langs rygg og innmarken i vest og trekkes ut til Liavatnet. Liavatnet legges utenom byfjellsgrensen. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt F i vedlegg nr. 1.

Lappeleiren/Tenebekktjørna

Lappeleiren er en viktig innfallsport til Kanadaskogen og Damsgårdsfjellet og er et naturlig utgangspunkt for bruk av turveiene i området ved Tenebekktjørna. I kommuneplanens arealdel 2000 – 2011 er området fra Lappeleiren til Tenebekktjørna satt av til formålet *Grav- og urnelund*. En stor del av det ytterste området ved riksvei 555 (Lappeleiren) blir berørt av reguleringsplan for ringvei vest. Området fra parkeringsplassen i Lappeleiren til Tenebekktjørna er tilrettelagt for friluftsliv og er svært populært som friluftsområde.

Byfjellsgrensen bør gå langs reguleringsgrense til ringvei vest. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt G i vedlegg nr. 1. Dersom det fortsatt er aktuelt å benytte det avsatte området til gravplass må grensen justeres i samsvar med dette.

Gravdal/Kvarven

I gjeldende kommuneplan er området som strekker seg fra Banuren til Gravdal satt av til boligområde. Det er satt i gang utarbeiding av privat reguleringsplan for Gravdalsfeltet. Feltet omfatter en rekke eiendommer som grenser til Lyderhorn i vest. Eiendomsgrenser langs eksisterende steingard er et naturlig skille mellom fjellsiden og flatere kulturmark i boligområdet. Eksisterende kulturmark er viktig som nærmiljøfaktor. Dette området samt atkomst til lokal sti til Lyderhorn bør sikres gjennom utarbeiding av reguleringsplan.

Byfjellsgrensen bør trekkes langs overgangen mellom innmark og utmark fra Banuren til Gravdal. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt H i vedlegg nr. 1.

Kvarven.

I gjeldende kommuneplan er Kvarven satt av til militære formål. Kvarven er et populært turområde med betydelige friluftsliv- og kulturhistoriske verdier. Fjellsiden ved Gravdal og Kvarven benyttes av barnehager og skoler i tillegg til å ha en høy verdi som turområde. Området har store landskapsverdier som omgivelse. Fjellsiden fra Ørnafjellet til Kvarven utgjør vegger i landskapet på samme måte som flere av de sentrale byfjell (se kap. 2.3.1).

Skifte Eiendom har utarbeidet en mulighetsanalyse (se kap. 6.2.1) som peker på arealene ovenfor Nutec som et mulig boligområde. En endring av arealdisponering til boligformål må imidlertid skje gjennom en *helhetlig prosess* ved rullering av kommuneplanens arealdel. I den forbindelse må betydning av utbygging for landskap, friluftsliv, kulturminner og biologisk mangfold vurderes nærmere.

Denne planen foreslår byfjellsgrensen trukket langs plangrensen for reguleringsplan for NUTEC/ NUI. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt H i vedlegg nr. 1.

Grøvledalen

Området like ved Vestkanten og Skarpafjellet er i gjeldende kommuneplan avsatt til boligområde. Innfallsporten ved Vestkanten er viktig, og gjenåpning av innfallsporten høsten 2003 har ført til betydelig bedre atkomst og økt bruk av turområdene herfra. Fjellsiden på denne delen av Lyderhorn har også en høy verdi som omgivelse. Opplevelsen av landskapet reduseres imidlertid noe pga planområdets eneste kraftledning.

Grøvledalen er landskapsmessig utformet som en gryte. Den sørlige delen av området like ved oppgangen til Skarpafjellet har en markert kant. Bebyggelse opp mot denne kanten vil bli svært eksponert. Atkomsten opp Grøvledalen og området ved Storehelleren må ivaretas som naturområde.

Byfjellsgrensen bør følge terrenget (kollen og markert kant mot sør). Kollen vil fungere som en buffer mot sti i Grøvledalen og området med Storehelleren i sør. Se oversiktskart og detaljkart for utsnitt I i vedlegg nr. 1.

7.3 Soneinndeling

Soneinndeling av markaområdene er knyttet til områder med ulikt behov for forvaltning. Ulike deler av marka bør forvaltes ulikt i forhold til områdenes betydning og funksjon for friluftslivet og de verdier og bruksforhold som skal ivaretas.

(Marka, Planlegging av by- og tettstedsnære naturområder 2003)

Forvaltningsplan for sentrale byfjell inndeler byfjellene i 2 forvaltningssoner, en vernesone og en brukssone (kap.6). Det benyttes tilsvarende inndeling for byfjellene vest. Soneinndelingen

innebærer at deler av området blir liggende i vernesonen der området ”urørte” preg har prioritet. Resten av området blir liggende i brukssonen, der mange tiltak og aktiviteter som frarådes i vernesonen kan aksepteres. For forvaltningen vil sonene være et verktøy som bidrar til å møte mange av utfordringene for Byfjellene Vest. Det foreslås differensierte retningslinjer for de ulike sonene i Byfjellene Vest (se 7.3).

Hovedkriterier, lagt til grunn ved avgrensing mellom sonene er:

Eksisterende situasjon:

- type bruk og bruksintensitet
- tilretteleggingsgrad (primært friluftsliv)
- registrerte naturtyper og kulturminner

Fremtidig situasjon:

- ønsket natur- og kulturminnevern (herunder biologisk mangfold)
- ønsket tilretteleggingsgrad for friluftsliv.

Vernesonen:

Består av de deler av byfjellene som ønskes beholdt mest mulig ”urørt”, av hensyn til vern av natur, landskap og den del av friluftslivet som ikke forutsetter tilrettelegging av betydning.

Omfatter høyereliggende områder, deler av fjellsidene, samt den sentrale del av Kanadaskogen. Sonen kjennetegnes av fjell, naturskog, myr og vann. Turgåere er viktigste brukergruppe.

Forvaltningsmål:

Relativt urørte natur- og landskapspreg opprettholdes på lang sikt. Ved forvaltningens vurderinger av hvorvidt planlagte tiltak kan tilrås eller ikke, skal hensynet til natur, landskap og andre miljøgoder tillegges stor vekt.

Brukssonen:

Består av de deler av byfjellene der bruksmessige hensyn i sterkere grad gjør seg gjeldende, f eks knyttet til idrett og mer tilretteleggingskrevende deler av friluftslivet.

Sonen inkluderer deler av byfjellsområdet som i noen grad allerede er påvirket av tekniske inngrep og mer tilrettelagt friluftsliv står sterkere. Sonen omfatter randsonene av planområdet, samt områder som Kvarven, Tenebekktjørna og Nordnæsdalen. Sonen kan ha kulturminner med bevaringsverdi.

Forvaltningsmål:

Brukssonens eksisterende natur- og landskapspreg ivaretas på best mulig måte. Ved forvaltningens vurderinger av hvorvidt et planlagt tiltak kan gjennomføres, skal hensynet til natur, landskap, og andre miljøgoder tillegges stor vekt. Dette gjelder f eks tiltak knyttet til skogbrukstiltak, naturtilpassete tilretteleggingstiltak for friluftsliv og idrett og tiltak som er nødvendig for å opprettholde nødvendig teknisk infrastruktur i området.

Brukssone og vernesone se fig. 14

7.4 Retningslinjer og bestemmelser

7.4.1 Differensierte retningslinjer

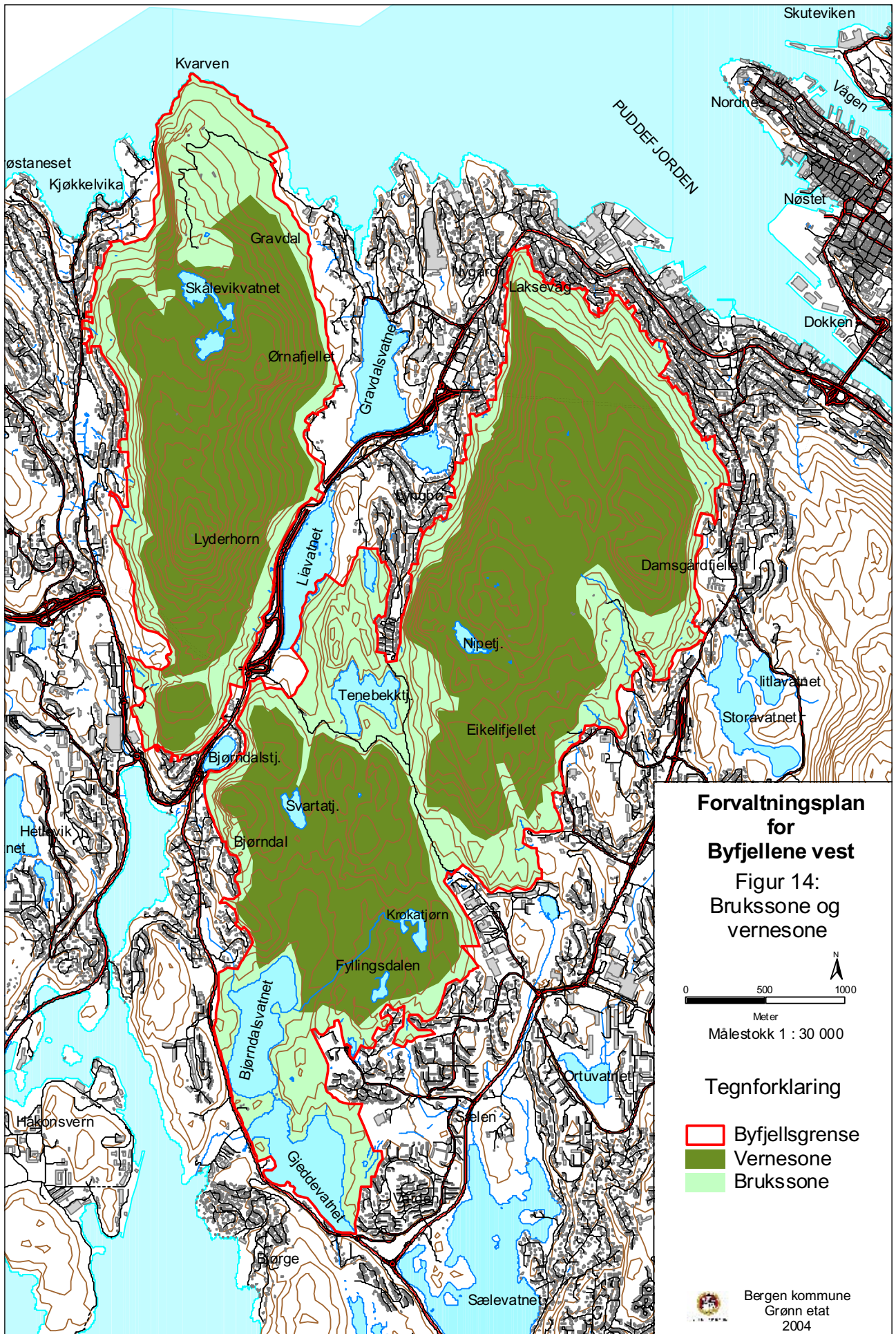
I følgende tabell er det en oversikt over aktuelle tiltak, inngrep og aktiviteter i byfjellsområdet samt retningslinjer for vernesonene og brukssonene. Retningslinjene angir hvilket standpunkt forvaltningen normalt bør innta ved håndtering av aktuelle saker. Dersom en sak ikke er nevnt i opplistingen bør forvaltningen legge målsettingen for forvaltningen i sonene til grunn når avgjørelser skal treffes.

FRILUFTSLIV OG IDRETT

Tiltak, aktivitet	Vernesonene	Brukssonene
Enkle friluftstiltak f.eks skilting, bygging av klopper, utbedr. av stier, slitasjehindrende tiltak	Vil normalt tilrås. Bruk av byfjellstandard anbefales.	Vil normalt tilrås. Bruk av byfjellstandard anbefales.
Natur- og landskapstilpassete anleggstiltak for idrett og friluftsliv	Vil normalt frarås.	Vil normalt kunne tilrås.
Turgåing, skigåing, bær- og sopplukking	Er tillatt i h.t. friluftsløven, med de begrensninger som fremgår av lovens § 3 m.fl.	Er tillatt i h.t. friluftsløven, med de begrensninger som fremgår av lovens § 3 m.fl.

FRILUFTSLIV OG IDRETT

Tiltak, aktivitet	Vernesonene	Brukssonene
Telting	Telting er tillatt.	Telting er tillatt. Se for øvrig egne bestemmelser/retningslinjer for Tennebekktjørn og Kvarven.
Bading, bruk av båt og kano, skøyteøping o.l	Er tillatt med unntak av Skåleviksvatna.	Er tillatt.
Fritidsfiske (Barn under 16 år)	Er tillatt med unntak av Skåleviksvatna.	Er tillatt.
Småviltjakt	Vil normalt frarås.	Vil normalt frarås.
Bruk av sykkel på vei eller i terreng.	Vil normalt frarås.	Er tillatt på vei. Vil normalt frarås i terreng.
Riding og bruk av hest og vogn	Vil normalt frarås.	Er tillatt på vei. Se bestemmelser for Tennebekktjørn.

Bruk av modellbåter, modellfly og lignende	Vil normalt frarås.	Vil normalt kunne tilrås i Tenebekktjørn. (Se bestemmelser s. 37)
Arrangementer og organiserte aktiviteter med folkeansamlinger på mer enn 1000 personer, for eksempel målområde for o-løp	Vil normalt frarås.	Vil normalt kunne tilrås. Se bestemmelser for Tenebekktjørna.
Utvidelse av område med kulturskog og andre skogkulturtiltak, herunder bygging av landbruksveger	Vil normalt frarås	Vil normalt tilrås.
Oppføring av gjerde eller andre fysiske stengsler	Vil normalt frarås. Kan tillates som ledd i landbruk og av hensyn til forsvarsinteresser.	Vil normalt frarås. Kan tillates som ledd i landbruk og av hensyn til forsvarsinteresser.
OPPSYN, UTRYKNINGER, ØVELSER, UNDERVISNING M.M		
Tiltak, aktivitet	Vernesonen	Brukssonen
Aktiviteter knyttet til oppsyn	Vil normalt kunne tilrås.	Vil normalt kunne tilrås.
Utrykning/øvelser hjelpekorps, politi, forsvar	Vil normalt kunne tilrås.	Vil normalt kunne tilrås.
Forskning og undervisning	Vil normalt kunne tilrås.	Vil normalt kunne tilrås.
MOTORFERDSEL		
Tiltak, aktivitet	Vernesonen	Brukssonen
Bruk av motorkjøretøy på vei		Vil normalt frarås. Strengt nødvendig kjøring i forvaltningssammenheng kan tillates. Se bestemmelser for Tenebekktjørn og Kvarven.
Motorferdsel i utmark	Vil normalt frarås.	Vil normalt frarås. Tillatt som ledd i landbruksdrift.

TEKNISKE INNGREP		
Tiltak, aktivitet	Vernesonen	Brukssonen
Vedlikehold av hytter, veier, anlegg, skjøtsel av kulturminner, samt tekn. transport	Vil normalt kunne tilrås. Byantikvaren bør konfereres før tiltak iverksettes.	Vil normalt kunne tilrås. Byantikvaren bør konfereres før tiltak iverksettes.
Nye tyngre anlegg/ tekniske inngrep, f.eks massetak, steinbrudd, P-plasser, master, veier, kraftledninger, hytter og lignende	Vil normalt frarås.	Krever tillatelse etter plan- og bygningsloven.
Gjenreisning av hytter og lignende som har vært utsatt for brann/plutselig naturskade	Innen 5 år etter skadetidspunkt. Byantikvaren må konfereres før tiltak iverksettes.	Innen 5 år etter skadetidspunkt. Byantikvaren må konfereres før tiltak iverksettes.
Bygningsmessige bruksendringer som innebærer mer intensiv bruk eller medfører økt behov for motorferdsel i fremtiden	Vil normalt frarås.	Vil normalt frarås.

7.4.2 Forslag til bestemmelser for Tenebekktjørna friluftsområde.

I dette området foregår det mange aktiviteter og arrangementer. Av den grunn er det behov for å regulere bruken av området ved bestemmelser. Kommunens posisjon som grunneier er det formelle grunnlaget for mange av bestemmelsene som er listet opp under. Bestemmelsene har derfor ikke gyldighet utenfor kommunal grunn.

Arrangementer Aktiviteter	Bestemmelser
Mindre arrangement Arrangementer med beskjedne krav til utstyr og/eller transport. Vanligvis deltakergrupper på mindre enn 100 personer.	Vanligvis tillatt (ikke søknadsplikt), men gjennomføring av arrangement som vurderes å være i strid med vanlig bruk eller områdets karakter er søknadspliktige. Søknader rettes til Grønn etat. (hjemmel: grunneierposisjon og frilufsloven § 10). Bruk av kjøretøy krever tillatelse. (hjemmel: grunneierposisjon)
Større arrangement Utstys- og/eller transportkrevende arrangementer, samt arrangementer uansett type med deltaker-/publikumstill på mer enn 100 personer.	Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn etat. (hjemmel: grunneierposisjon og frilufslovens § 10) Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om varighet, opprydding, orden, vakthold, renovasjon, transport, tekniske installasjoner, belysning, støy, start-/målområde, trase, brannforebygging, o.a., samt krav om separat tillatelse fra brannvesen, politi eller annen myndighet. Bruk av kjøretøy krever tillatelse. (hjemmel: grunneierposisjon)
Telting, leirslagning, camping	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat. Eventuell tillatelse kan sette krav om at det skal inngås avtale med Grønn etat, eventuelt Bergen og Omland Friluftsråd om f eks varighet, opprydding, orden, vakthold, renovasjon, transport, støy, brannforebygging, o.a.
Bålbrenning, grilling	Ikke tillatt mellom 15.04 og 15.09, bortsett fra ved permanente ildsteder. Permanente ildsteder kan kun etableres etter skriftlig tillatelse fra Grønn etat. (hjemmel: Forskrift om brannforebyggende tiltak og tilsyn § 8-2, hjemlet i en rekke lover)
Fritidsfiske	Tillatt
Padling, roing	Tillatt
Skøyteløping	Tillatt
Skiløping	Tillatt
Paint-ball, annen bruk av skytevåpen for lek, idrett, sport	Ikke tillatt. (Hjemmel: grunneierposisjon)
Sykling i terreng	Ikke tillatt

Sykling på vei	Tillatt
Riding i terreng	Ikke tillatt.
Riding på vei	Tillatt, unntatt på badeplassen forvaltet av friluftsrådet.
Bading av hest	Ikke tillatt
Motorferdsel i utmark	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat.
Motorferdsel på vei	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat. (Hjemmel: grunneierposisjon og frilufslovens § 4).
Bruk av motoriserte modellbåter, modellfly og lignende	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat.
Vedhogst	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat. Ved eventuell tillatelse kan det settes vilkår om varighet, opprydding, betaling, orden, transport, støy, brannforebygging o.a. (Hjemmel: grunneierposisjon)

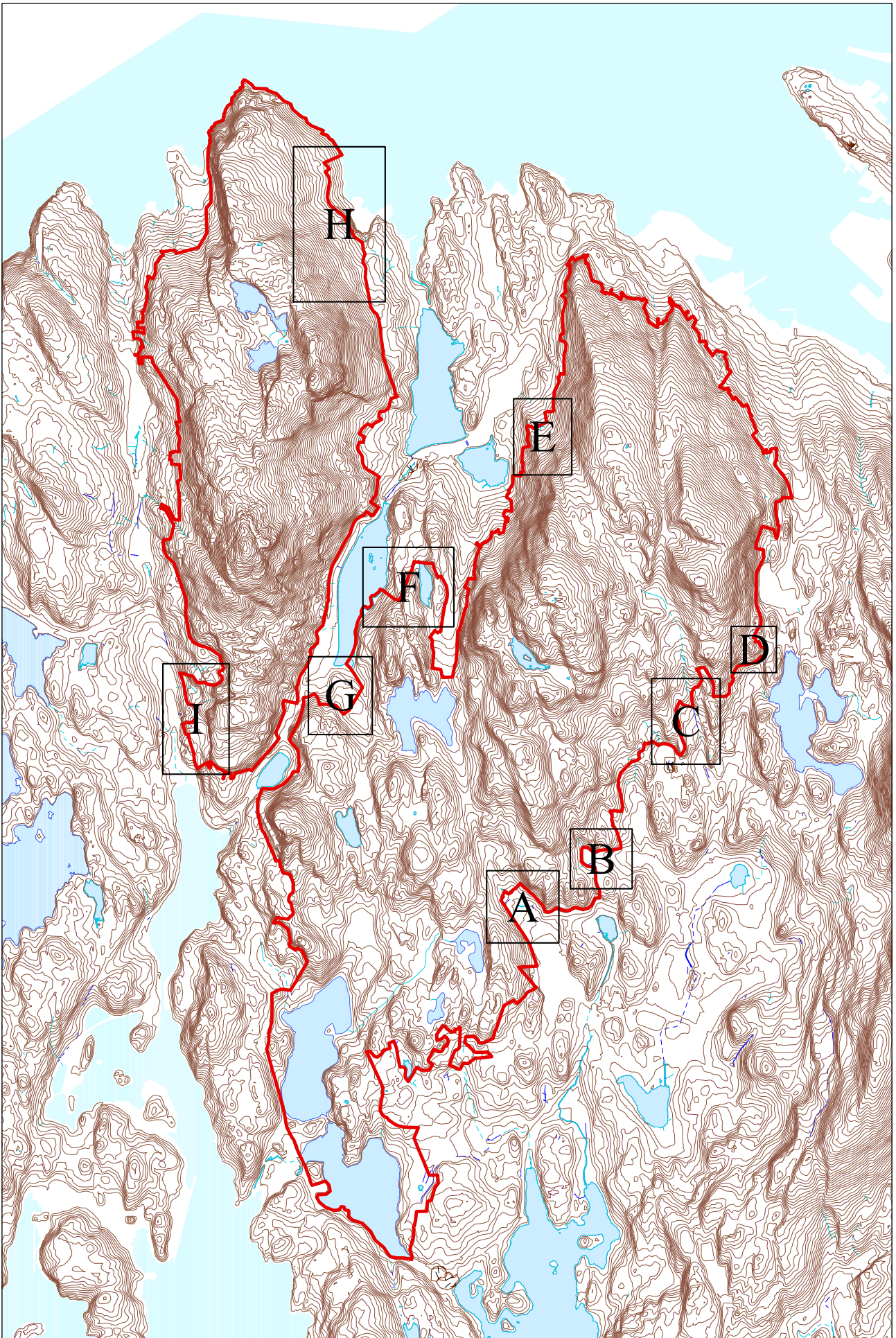
Fysiske tiltak	Bestemmelser
Enkle friluftstiltak. F eks klopper, utbedring av stier, slitasjehindrende tiltak o. a.	Ikke tillatt for andre enn Bergen kommune uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn etat. Tilrettelegging i området driftet av Friluftsrådet skal skje i samråd med Friluftsrådet. (Hjemmel: grunneierposisjon). Ved eventuell tillatelse kan det settes vilkår om materialbruk, størrelse, utforming osv. Byfjellsstandarden skal normalt nyttes.
Markedsføring, reklameinnretninger, reklameutstillinger og lignende.	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse fra Byggesaksavdelingen, evt. Grønn etat for midlertidige utstillinger. (Hjemmel: skiltvedtekt hjemlet i Pbl § 107). Grønn etat kan gi tillatelse til at navn/logo/emblem med avgrenset størrelse kan tillates i begrenset omfang i forbindelse med informasjonstiltak for Tenebekktjørna, byfjellene eller til arrangementer/aktiviteter/tiltak som det ellers er gitt tillatelse til. (Hjemmel: grunneierposisjon).
Skilt og annen permanent eller midlertidig friluftsinformasjon F eks retningsskilt, informasjonsstavler o. l.	Ikke tillatt for andre enn Bergen og Omland Friluftsråd og Bergen kommune uten skriftlig tillatelse fra Grønn etat. Ved behandling av søknad kan det settes vilkår om materialbruk, størrelse, utforming osv. ”Skiltnormalen” tilknyttet byfjellstandarden skal normalt nyttes. (Hjemmel: grunneierposisjon).

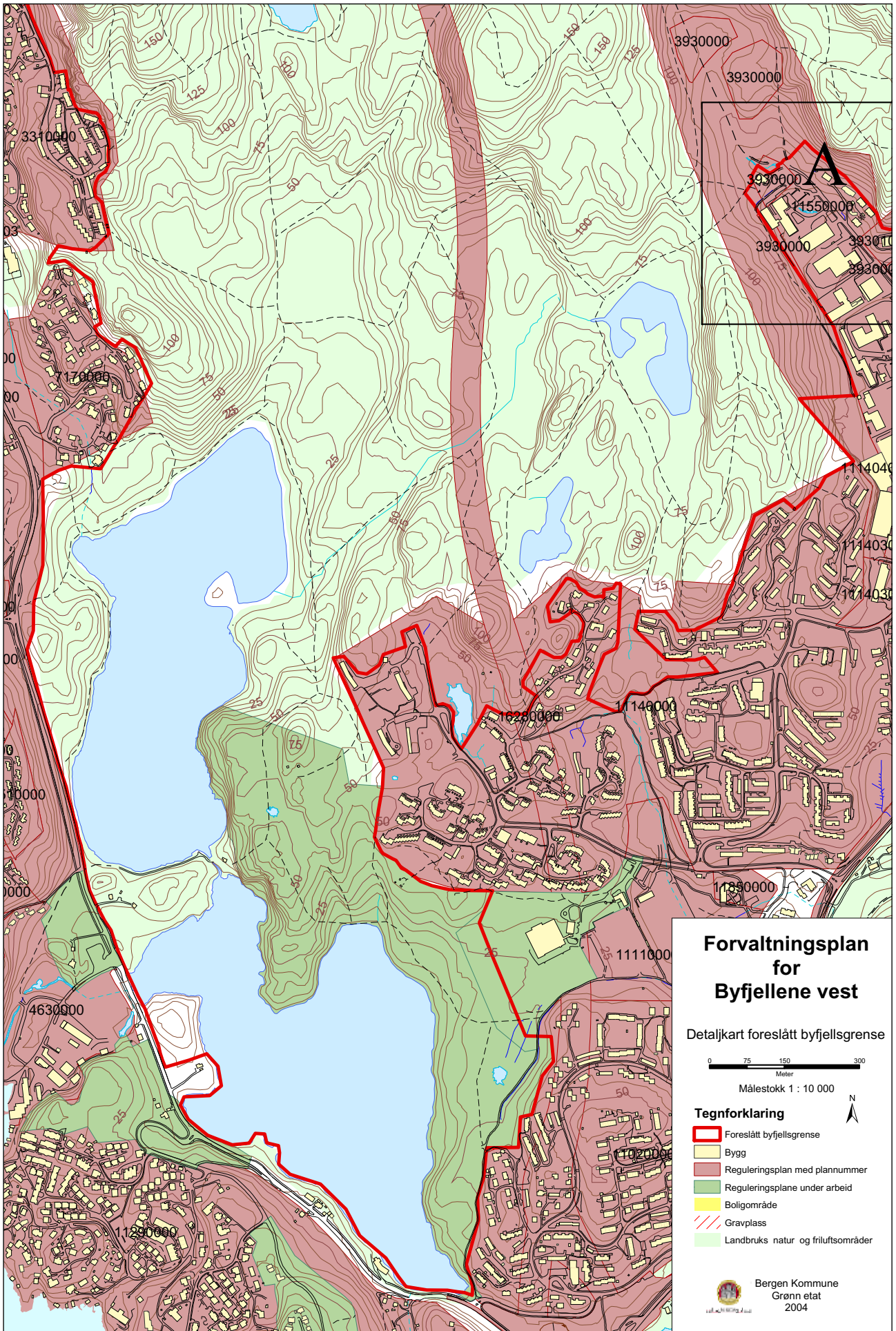
Fysiske tiltak	Bestemmelser
Mer omfattende bygge- og anleggstiltak	Krever tillatelse etter plan- og bygningsloven.
Vedlikehold av bygg, anlegg, veier og lignende.	Tillatt.
Bygningsmessige bruksendringer	Ikke tillatt uten skriftlig tillatelse hjemlet i Plan- og bygningsloven. Se retningslinger 7.4.1.
Skjøtsel av kulturminner	Se Kulturminnegrunnlag utarbeidet av Byantikvaren 2003.
Oppføring av gjerde eller andre fysiske stengsler	Ikke tillatt uten etter skriftlig tillatelse fra Grønn etat. (Hjemmel: grunneierposisjon)

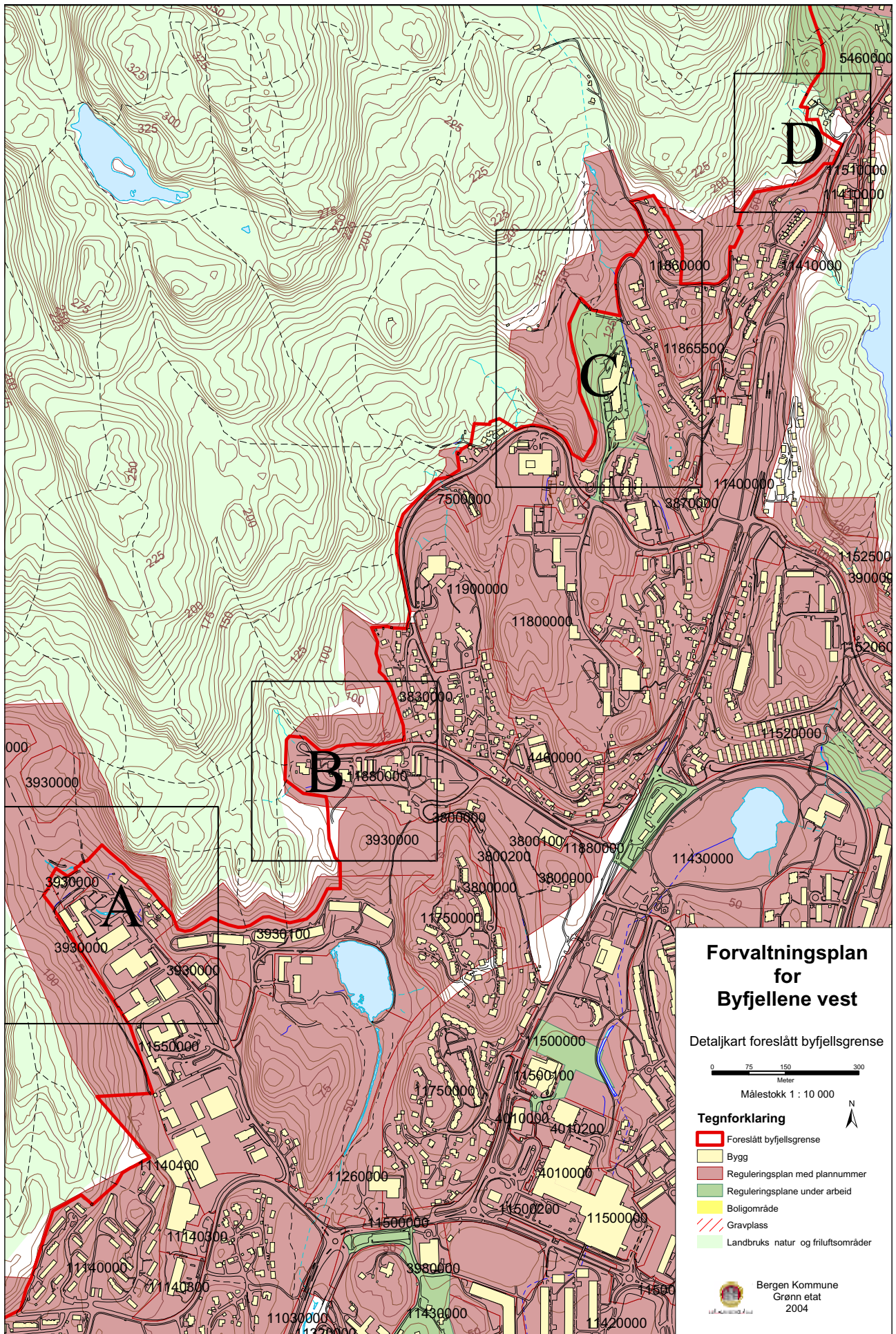
Annet	Bestemmelser
Salg	Ikke tillatt, bortsett fra salg etter avtale på området forvaltet av Bergen og Omland Friluftsråd. Salg av forfriskninger eller artikler i tilknytning til arrangementer i området for øvrig kan unntaksvis tillates etter søknad til Grønn etat. (hjemmel: grunneierposisjon)

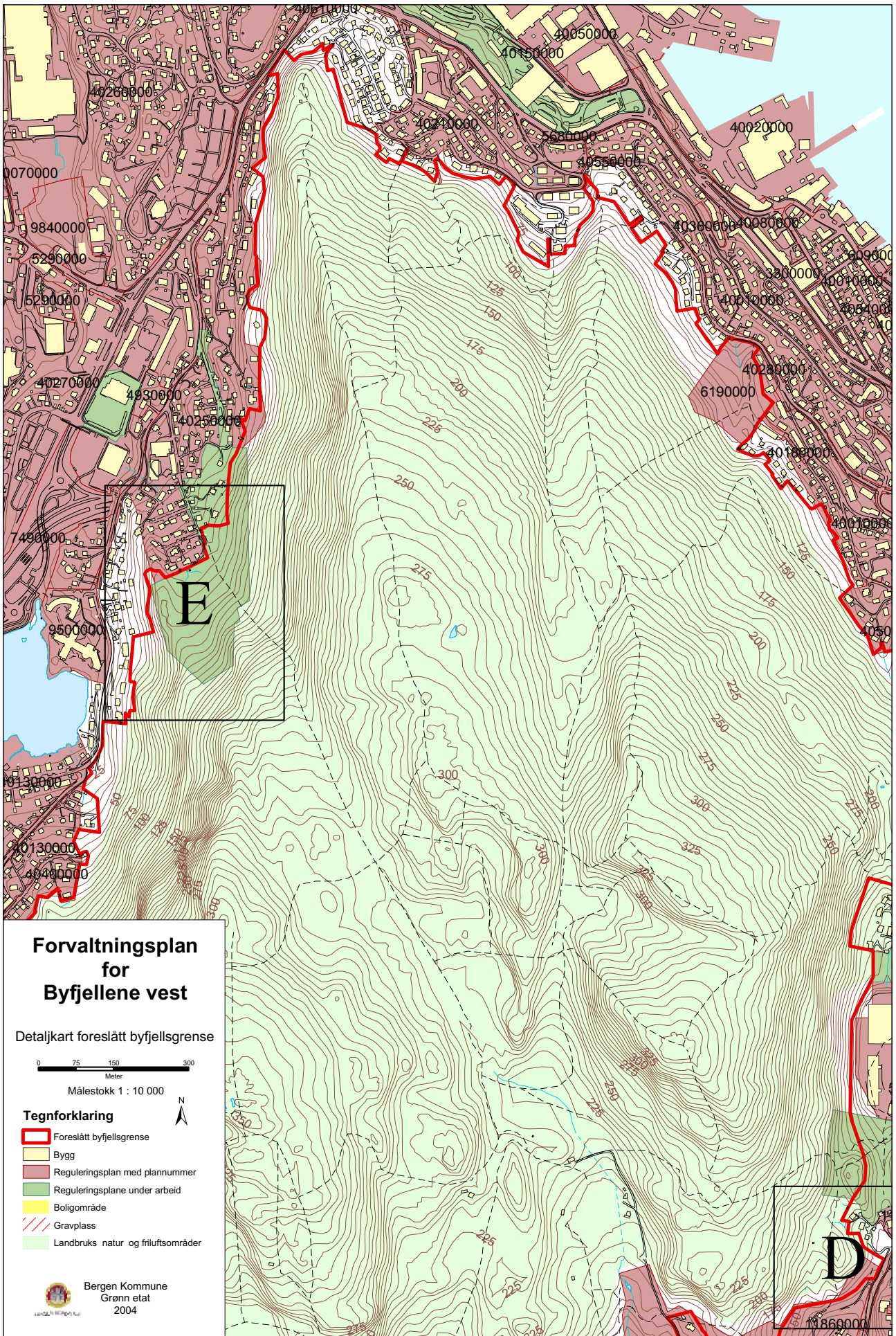
VEDLEGG

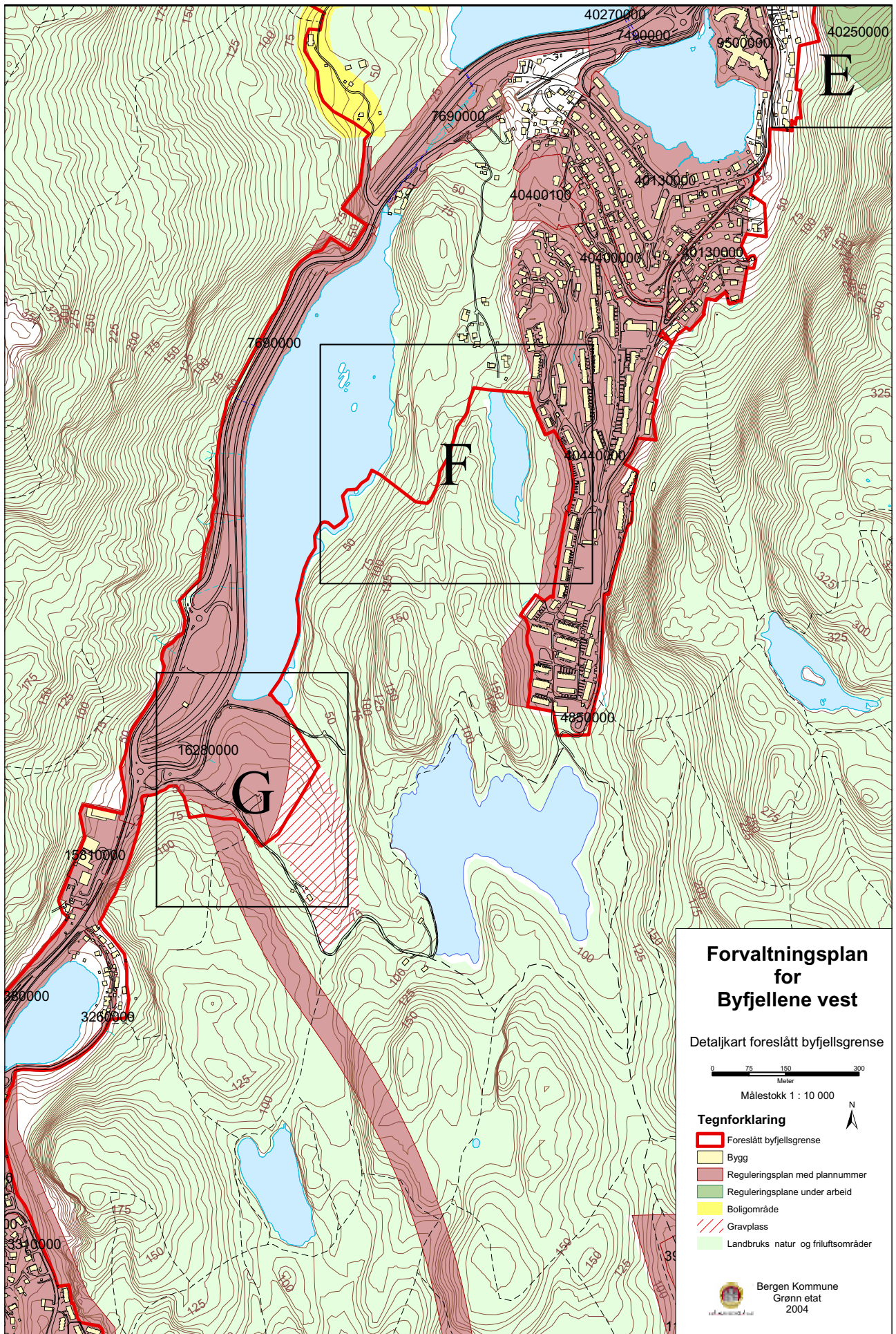
- Nr. 1 Kart m/detaljering av foreslått byfjellsgrense.
- Nr. 2 Aktuelle administrative og fysiske oppfølgingsoppgaver
- Nr. 3 Leieavtale mellom Bergen kommune og Dyno Nobel ASA.
- Nr. 4 Avtale om bruksrett mellom forsvaret og Laksevåg kulturhistoriske forening.
- Nr. 5 Avtale om bruksrett mellom forsvaret og Bergen og Omland Friluftsråd.

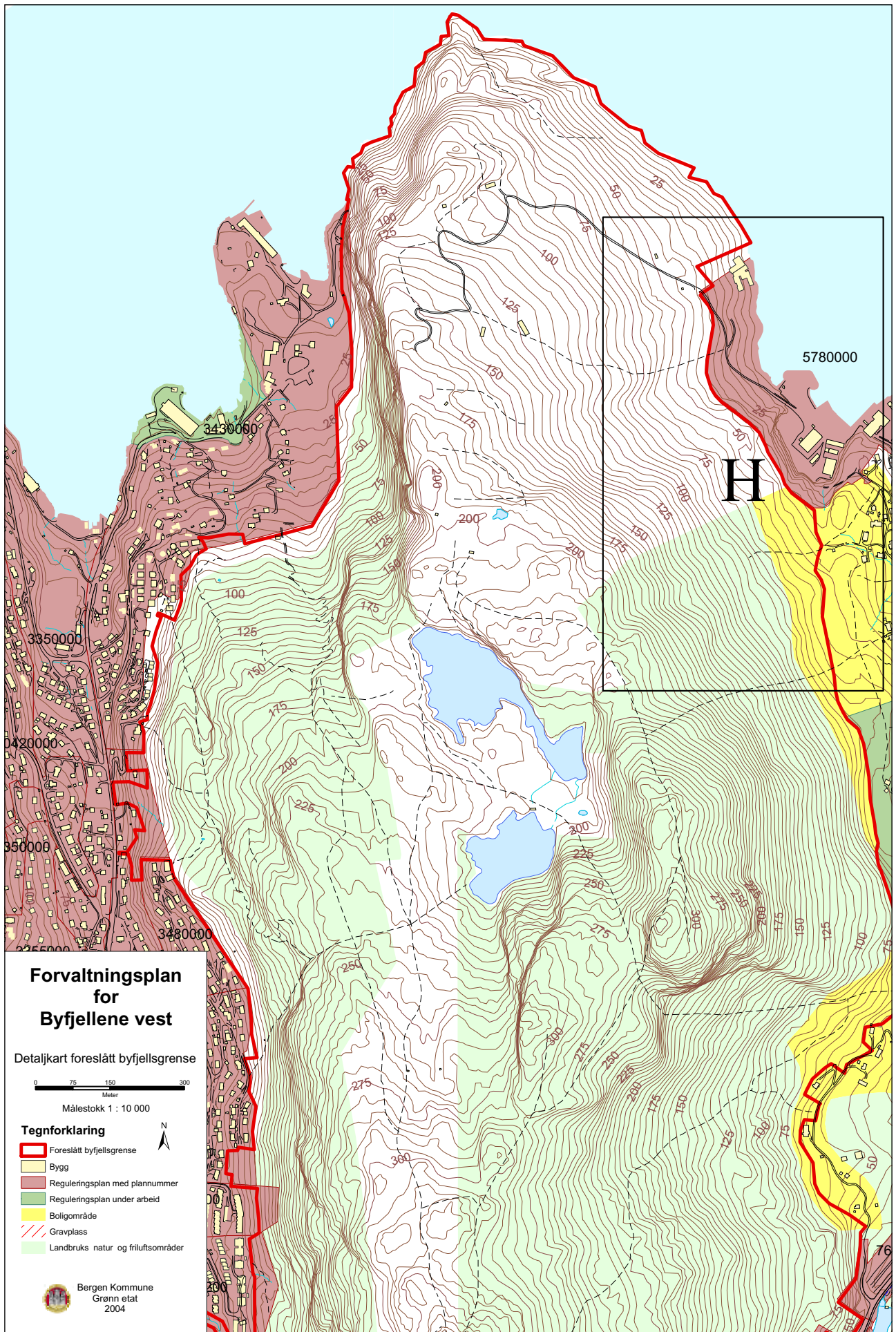

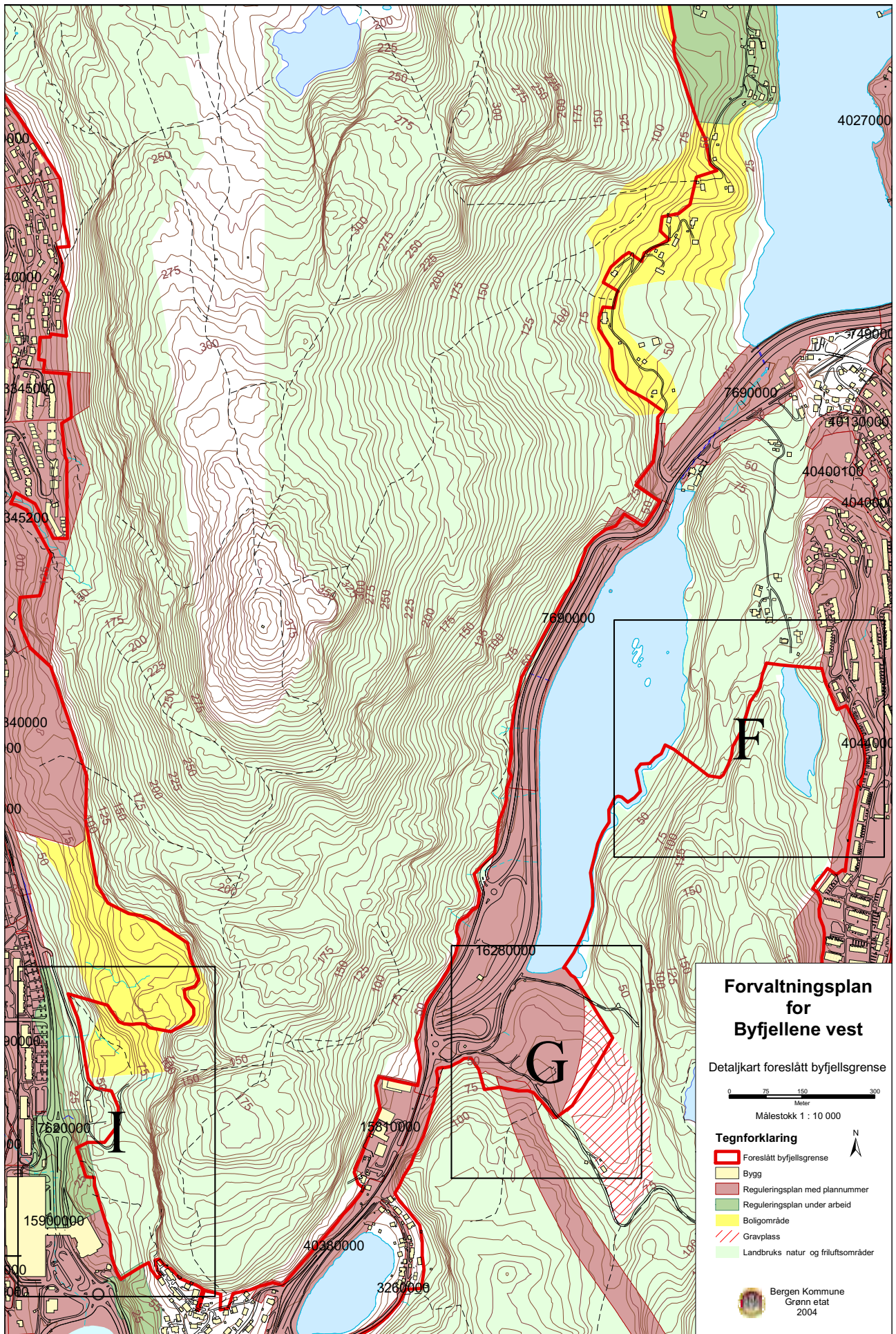

Vedlegg 2:

Oversikt over aktuelle administrative og fysiske oppfølgingsoppgaver. Oversikten er en oppsummering av oppfølgingsoppgaver i kapittel 2, 3, 4, 5 og 6.

Aktuelle administrative oppfølgingsoppgaver.

- Utarbeide skjøtselsplan for Kanadaskogen.
- Verne Kvarven som militærhistorisk landskap, samt bevare Moniermagasinene
- Utarbeide forenklet informasjon knyttet til friluftsliv, natur- og kulturminnegrunnlag.
- Informere om området via internett, brosjyrer, skilting og lignende
- Sikre areal som fungerer som skoleers uteareal.
- Sikre viktige innfallsporter. Innfallsporter som brukes som uteområde for barnehager og skoler må prioriteres.
- Revidere informasjon (kart med tekst) på informasjonstavlene jevnlig og vedlikeholde informasjonstavler og skilt.
- Etablere samarbeid med kollektivtrafikken om markedsføring i rutehefter og lignende.
- Inngå avtale med Bergen og Omland Friluftsråd (BOF) om drift av badeområdet (Tenebekktjørna). Avtalen må bl.a. avklare hvilke oppgaver BOF har ansvaret for, samt avgrense dette ansvaret geografisk.
- Utarbeide detaljplan for tilrettelegging for opphold og aktiviteter, for eksempel etablering av bål- og grillplasser, nye bord/benker, gapahuker m.m (Tenebekktjørna)
- Etablere renovasjonsordning ved Lappeleiren.
- Avklare områdets fremtidige eierforhold og forvaltning (Kvarven).
- Avklare muligheter for parkering ved friluftsområdet.
- Utarbeide skjøtselsplan (Kvarven).

Aktuelle fysiske oppfølgingsoppgaver.

- Legge nye stier og veier utenom de viktigste områdene for biologisk mangfold.
- Utbedre og/eller legge om stier som er utsatt for sterk slitasje.
- Kanalisere ferdsel for å unngå slitasje eller forstyrrelse i sårbare områder.
- Rydde vegetasjon ved utvalgte kulturminner slik at disse synliggjøres og for å hindre at vegetasjonen ødelegger dem.
- Restaurere utvalgte kulturminner i samarbeid med grunneiere.
- Ivareta de gjenværende hyttene i området. Det originale preget bør opprettholdes på best mulig måte. Vedlikeholde demninger og tilhørende strukturer.
- Etablere uteområder som fungerer som base for barnehager og skoler. I slike områder er det aktuelt å bygge gapahuker og eventuelt bålplasser. Slik bruk av areal må skje i forståelse med grunneier.
- Gjøre Kvarven mer attraktivt som uteareal for skoler og barnehager (gapahukerfor, bålplasser og lignende)
- Utbedre av sti fra Spelhaugen vestover mot Bjørndalsvatnet og videre i retning Svartatjørn-Tenebekk.
- Utbedre sti fra store Kroatjørn i retning sørover mot Hesjaholten.
- Utbedre sti fra Olderdalen til Lyderhorn
- Utbedre sti fra Banuren til Lyderhorn.
- Utbedre sti i fra Vestkanten via Grøvledalen til Lyderhorn.
- Utbedre hovedstien fra Nordnæsdalen i retning Nipetjern.
- Etablere den Laksevågske fjellvei fra Melkeplassen via Vågedalen til Holen.
- Etablere turvei på strekningen fra Bjørndalsstølen til Bjørndalsvatn.

- Etablere turvei fra Lappeleiren til badeplasser ved Tenebekktjørna (vestsiden).
- Etablere turvei fra Banuren til Gravdal. Ved eventuell utbygging til boliger i dette området må mulighet for etablering av turvei langs fjellsiden sikres.
- Etablere turvei fra Tjønnen til Nordnæsdalen.
- Etablere turvei fra Varden til Bjørndalsvatnet.
- Utbedre turveien fra Skålevik til Skåleviksvatnene.
- Belyse eksisterende turvei fra Lappeleiren til kryss i Langedalen.
- Øke parkeringskapasiteten i Lappeleiren.
- Etablere flere atkomster til vannet (Tenebekktjørna).

LITTERATURLISTE

Bergen kommune (1993): Grønt atlas

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2000): Forvaltningsplan for byfjellene del:2
Løvsbakken-Gullsteinen og fjellstrekningen fra Sædal over Vidden-Varegga-Rundemanen-Fløyen til
Åsane.

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2001): Friluftsmelding med handlingsprogram 2001-2004.

Bergen kommune, Miljø og byutvikling (2001) Hovedrapport – Kommuneplanens arealdel 2000
– 2011 (2019)

Bergen kommune, Miljø, byutvikling og tekniske tjenester (2002): Kartlegging av naturtyper i
Bergen kommune.

Bergen kommune , Byantikvaren (2003): Kulturminnegrunnlag for forvaltningsplan områdene:
Lyderhorn, Damsgårdsfjellet og Kanadaskogen.

Bergen kommune, Grønn etat (2002-2003): Biologisk mangfold i byfjellene vest.

Norsk Natur Informasjon-NNI (2001): Byfjellene i Bergen - fugle- og dyrelivet. Sårbare arter og
viktige områder. Forvaltning, tiltak og skjøtsel. NNI-rapport 80

Bergen Turlag (2002): Livet i fjellene – en undersøkelse om bruken av byfjellene i Bergen

Kåre Kvinge, Fyllingsdalen Lokalhistoriske Forening (2002): Kanadaskogen og Nordnæsdalen, en
tur gjennom historien.

Nordnæs Bataillon (1918-1993): Nordnæsdalen 75 år

Rådgivende Biologer AS (1996-2000): Plan for tilrettelegging for fritidsfiske i vassdrag i Bergen.
Rapport 295

Direktoratet for naturforvaltning: Håndbok 24 – 2003: Marka – planlegging av by- og tettstedsnære
naturområder (veileder).

Miljøverndepartementet, St.meld.nr. 39 (2000-2001): Ein veg til høgare livskvalitet

Byrådsavdeling for byutvikling
Grønn etat, Postboks 7700, 5020 Bergen

www.bergen.kommune.no